

СПИСАНИЕ ЗА БИБЛИОТЕЧНА ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

БИБЛИОТЕКА

ГОДИНА XIX. 6'2012

ГЛАВЕН РЕДАКТОР АЛЕКСАНДРА ДИПЧИКОВА

РЕДАКТОР ПЕТЪР ВЕЛИЧКОВ.

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ: АЛЕКСАНДЪР ДИМЧЕВ, АНЕТА ДОНЧЕВА,
АНИ ГЕРГОВА, АНТОАНЕТА ТОТОМАНОВА, БОРЯНА ХРИСТОВА,
ДОНКА ПРАВДОМИРОВА, ЕЛЕНА ЯНАКИЕВА, ЕЛИСАВЕТА МУСАКОВА,
НИНА ШУМАНОВА, СТОЯНКА КЕНДЕРОВА

ДИЗАЙН АНИ КОЛЧЕВА. ПРЕДПЕЧАТ КАЛОЯН ТОМОВ

ПЕЧАТНИ КОЛИ 4. ФОРМАТ 16 / 70 X 100. ТИРАЖ 360.

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“. 1037 СОФИЯ,
БУЛ. „ВАСИЛ ЛЕВСКИ“ 88

ТЕЛЕФОНИ НА РЕДАКЦИЯТА: 9183 166, 9183 220, абонамент и продажби 9183 152.

E-mail: a.dipchikova@nationallibrary.bg; peturveli4kov@abv.bg

ПЕЧАТНИЦА НА НБКМ. СОФИЯ 2012

РЪКОПИСИ НЕ СЕ ВРЪЩАТ. ISSN 0861-847X

*Списание „Библиотека“ честити на своите
абонати, автори и читатели Рождество
Христово и Новата 2013 г.
и им пожелава здраве и успех!*

Списание „Библиотека“ вече и като е-издание! Може да го изтеглите от www.bgkniga.bg
Хонорари не се изплащат. Всеки автор получава по 1 брой от списание „Библиотека“, в който е поместен негов текст.
Приемен ден за автори – сряда от 14 до 15 часа.

Списание „Библиотека“ се издава от Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Действителен собственик – Министерство на културата на Република България.

С ъ д ъ р ж а н и е

Ю б и л е й

Ани Гергова

Науката като призвание:
5 основни щрихи в портрета
на Боряна Христова

П р о ф е с и я

Елена Янакиева

Законите на
библиотекознанието –
22 от създаването им
до днес

С ъ б и т и я

Стоянка Кендерова

26 Синя лента за възпитаник
на българската османистика

Йоанис Теохаридис

27 Българо-кипърски
отношения през вековете

39 Премиера на „Таралеж се
жени“ от Яна Язова

Росица Чернокожева

Една приказка
на Яна Язова
40 през призмата
на несъзнаваното

Изследване на
синаксарите. Искра
43 Христова-Шомова
за книгата си

Ю б и л е й

Татяна Янакиева

За Ани Гергова или за
47 истинските ценности в
живота

О т к л и к

Поли Муканова

51 Цената
на свободата

Ангелина Ставрева

53 Календар'2013

59 Библиографски
справки

Показалци на статиите
и на авторите в
61 „Библиотека“ през 2012 г.

64 Талон за
абонамент'2013

Петър Динеков

Дневници
1933–1991

От брой 1/2013 г., като част от новата поредица на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ „Отминалото. Неизвестно за известните“ с неиздадени спомени, дневници и литературни творби на известни наши писатели, съхранявани във фондовете ѝ, сп. „Библиотека“ започва публикуването на първите части от дневниците на **академик Петър Динеков** под заглавие „Дневници. 1933–1991“. Съставител Асен Георгиев. Увод и редакция проф. дфн Боряна Христова.

Авторовият текст се публикува изцяло, без никаква намеса от страна на редактора и съставителя, освен на места с известно осъвременяване на правописа, поправка на буквените грешки и рядко, където се е налагало – фактологическите. С прави скоби са отбелязани пропуснати букви, предлози и рядко – неразчетени думи.

Предлагаме това изискано четиво на любителите на мемоаристичната проза, на любопитните към духовния живот в София от 30-те до 90-те години на отминалия век, както и на всички, които се интересуват от културната история на XX век и нейните личности.

НАУКАТА КАТО ПРИЗВАНИЕ: ОСНОВНИ ЩРИХИ В ПОРТРЕТА НА БОРЯНА ХРИСТОВА

Ани Гергова

Дълго мислих за заглавието на моето изложение, предназначено за юбилейния сборник, посветен на известната изследователка – водеща в съвременната наука за старобългарската книжнина, на вече многолетната директорка на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ (НБКМ), на дейната общественичка в областта на културата Боряна Христова. В крайна сметка се оказа, че за мен най-важен е човекът, който стои зад научни титли и заема отговорни ръководни постове, затова надделя желанието да направя портрет на нейната личност. За да не предизвикам ревността на нейните съратници и почитатели, за да се оправдая пред всички, които биха се усъмнили в моите възможности по отношение плътността в „изображението“ – портрет, записвам в надслова определението „основни щрихи“. Намерението ми е да „хвана“ онова, което вярвам, че ще остане забележително от творческите ѝ усилия и дела като пример за следване от приемниците. Одръзостявам се да вярвам, че ще има следовници, които ще се вглеждат в този сборник, ще размишляват какво ги учи човек като нея, а биха изработили и по-успешно от мен портрета ѝ.

Бъдещите подробни нейни биографии, а и самата тя вероятно в спомени, ще разказват за детството и юношеството, прекарани в дом, изпълнен с духовни пориви, с богата библиотека и високо почитание към писменото слово. Трайната привързаност към тях е доказвана от трите филоложки-българистики: майката Розалина Новачкова, голямата дъщеря Боряна Христова и по-малката Искра Христова. Семейството ги насърчава да бъдат далеч от суетата на деня, окуражава ги в избрания труден път на познанието. Това оформя първия щрих в портрета на Боряна – *вярност и сплотеност с най-близките хора, нейна опора, а тя самата – предана тяхна закрилница*. Такива взаимоотношения във фамилията насърчават гимназистката Боряна да учи старателно и тя се представя достойно в 7-мо Средно политехническо училище – София, което завършва с пълно отличие и получава златен медал (в тогавашна България знак на признание за най-успешно завършилите своето средно образование).

Висшето си образование избира без колебания – насочва се към Софийския държавен университет, специалност „Българска филология“, а като втора специалност учи „Английска филология“.

Като студентка не само изпълнява акуратно своите задължения, но проявява амбиция да задълбочи познанията си в предпочитаната научна област – старата

българска литература. Включва се веднага в кръжока, носещ такова име и ръководен от проф. Петър Динеков. За сведение на младите днес – става дума за доброволни извънаудиторни занимания, превърнали се в школа за поколения наред филолози-българисти. В честването на стогодишнината от рождението на любимия им професор през 2011 г. те споделят с голяма признателност към него свои лични впечатления и спомени, оставили трайна дияра в по-късното им научно израстване. Една от преките му ученички споделя: „Това беше едно от малкото места в Университета, където се чувствахме по особен начин, просто залюбени в науката, някак си хванати в един особен кръг, който създаваше. Как успяваше така да ни увлече, как толкова бързо, още от първи и втори курс вече ни ориентираше в специалността – имам предвид старобългарската литература, която тогава не беше популярна – даже така някак си имаше един елемент на пренебрежение – някакви средновековни работи... Той ни накара да усетим тази особена сладост да се занимаваш с онова, което времето е проверило и направило безсмъртно. Тази радост от научното битие, тази радост от откритието, тази радост от един кръжок, където всеки можеше да си каже мислите...“¹. Позволявам си този цитат, поучителен и за днешните университетски преподаватели и студенти – обяснява откога и как отрано да се изграждат вкус и стремеж към научното знание. Подходът на проф. П. Динеков поставя важен шрих в портрета на Боряна Христова – *задълбочена целенасоченост още от университетската скамейка да открие в науката за старата книжнина своето житейско поприще*. Забелязана е тази нейна устременост и от професора, и от колегите-кръжочници, затова я определят за председателка на задружната, и навремето, и по-късно, студентска общност. Грижовният учител следи и следуниверситетското развитие на своите възпитаници. Боряна добре си спомня, че той първи ѝ съобщава за обявения конкурс от НБКМ, Отдел „Ръкописи“, нуждаещ се да попълни своя състав със

¹ Спомени и размисли за Петър Динеков. 100 години от рождението му. София, 2010, с. 305 (изказване на Климентина Иванова).

сътрудник-археограф. Това се случва наскоро след като е завършила висшето си образование и няколко месеца учителствала в 40-то основно училище в София, но нейната безсъмнено отлична подготовка ѝ позволява с успех да се представи на изпита по конкурса. На 1 май 1975 г. е назначена на мечтано за професионална реализация място в НБКМ.

Какво привлича младата изследователка в Отдел „Ръкописи“? На първо място тя добре познава неговата богата колекция от хилядолетно създавани български ръкописни паметници, предоставящи ценен изворов материал за развитието на езика и литературата ни. Знае също, че в това водещо за страната библиотечно научно звено работят ерудирани и с богат опит личности, постигнали висок авторитет². Неговите основи е положил д-р Маньо Стоянов, ръководил го 25 години (1948–1973), неуморно съдействал за издирване и обогатяване на притежанията му, създал значими и с трайна стойност трудове: двutomника „Българска възрожденска книжнина“ (1957–1959); през 1964 и 1971 г. заедно с Христо Кодов публикували трети и четвърти том от „Опис на славянските ръкописи в Софийската народна библиотека“; през 1973 – „Опис на гръцките и други чуждоезични ръкописи в Народната библиотека „Кирил и Методий“. Неговият приемник – Божидар Райков, постъпил в НБКМ през 1963 г., а от 1974 г. назначен за ръководител на Отдел „Ръкописи“, свидетелства: „като човек и учен той (Маньо Стоянов) принадлежеше към една генерация, която схващаше труда като насъщна жизнена потребност и за когото научната работа не беше просто професия, а дълг към науката и обществото, изискващ пълно себеотдаване и отговорност“³. Тези качества на М. Стоянов са „заразяващ“ пример за съратниците и съидейниците му – университетски и от Българската академия на науките учени. За атмосферата на Отдел „Ръкописи“ помага и присъствието на Христо Кодов, езиковед, палеограф и познавач на старата книжнина, за която през 20-те и 30-те години на XX в. представя ред значими трудове. След 1944 г. в кариерата му настъпва драматичен обрат и, въпреки че владее 7 езика и е вече изграден специалист, той е принуден да се пенсионира като шлосер. От 60-те години Христо Кодов свързва неразрывно своята дейност с НБКМ и става извънщатен сътрудник на Института за литература към БАН. Като преподавател в Духовната академия през 1979 г. е избран за професор⁴. Заради ползотворната си съвместна работа с него в обичайни разговори Боряна Христова го нарича обичливо „чичо Христо“.

Още с постъпването си в тази творчески благоприятстваща среда тя е ангажирана с подготовка на изложбата „Българската ръкописна книга през X–XVIII век“ и с изработването на каталозите за нея, необходими за представянето ѝ в София (1976), в Ленинград, Москва и Киев (1977–1978) и в Япония (1981)⁵. По този повод тя за

² **Калайджиева**, Константинка. Ръкописно-документален сектор. – В: *Материали за историята на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ 1944–1978*. София, 2003, с. 289–293.

³ **Райков**, Божидар. Д-р Маньо Стоянов на 80 години. – В: *Известия на Народната библиотека „Кирил и Методий“*, 1983, т. 18(24), с. 599–602.

⁴ **Христова**, Боряна. Проф. Христо Николов Кодов. – В: *Известия на Народната библиотека „Кирил и Методий“*, 1983, т. 18(24), с. 605–606.

⁵ **Българска** ръкописна книга X–XVIII век. каталог [за изложба]. София, 1976. 220 с.; **Болгарская** рукописная книга X–XVIII вв. выставка в Ленинграде 1977–1978. каталог. Ленинград, Москва, Киев, 1978. 120 с.; **Old Bulgarian manuscripts from the National Library of Sofia**. [каталог на японски език]. Токио, 1981.

първи път е командирована и заедно с Иван Дуйчев, Куйо Куев, Божидар Райков, Аксиния Джурова и ред руски учени, между които Дм. Лихачов и Н. Розов, участват в съпровождаща изложбата в Ленинград конференция, посветена на славянските ръкописи. Така още на своя изследователски „старт“ Б. Христова е приобщена в средите на водещи учени, които държат на приемствеността в научните дирения, посветени на старата книжнина, оформили сплотени творчески колективи. Култивирането на взаимно уважение между навлизащите в науката и издигналите се в нея с научни приноси е важна предпоставка за напредък, теоретично-методологически и приложно-практически. Този принцип Б. Христова осъзнава отрано и трайно следва. *Тя израства като вярна следовница на своите уважаващи учители, търси и приема напътствията им в това, което сътворява, опознава и тачи заложените традиции и ревниво ги поддържа.*

Важно събитие в личностен план за Б. Христова и в научната политика на България е създаването към НБКМ на Археографската комисия. Всъщност такава институция у нас има от началото на XX в. към Министерството на просвещението и тя подготвя първите печатни издания на ръкописи в поредицата „Български старини“. След 30-годишно прекъсване на тази дейност през 70-те години идеята за нея се възобновява. Провеждат се поредица обсъждания, в резултат на което в началото на 1977 г. Комитетът за култура утвърждава правилника на българската Археографска комисия. В него са определени нейният статут, членовете и задачите ѝ на „...национален, междуетовен, постоянно действащ орган за издирване, проучване и научно описване на българските ръкописи от X до XVIII в., съхранявани в страната и в чужбина, като извори на общата и културната история на България“⁶. Утвърден е и поименният състав на Археографската комисия, на нейното бюро, а за научен негов ръководител е определен придобилият международен авторитет медиевист Иван Дуйчев⁷. Негов секретар става 25-годишната Б. Христова. Приела присърце тази отговорност, тя работи в пълен синхрон с научния ръководител и с членовете на бюро в течение на повече от 20 години (до 1999). Наред с обичайните организационни задължения тя започва да осъществява сътрудничество във важни по плана на Археографската комисия изследвания, ръководени от утвърдени учени, в областта на старобългаристиката, археографията, палеографията и кодикологията.

Кои са самостоятелните начални публикации на Б. Христова и в кои колективни научни трудове е участничка?

Научният план на Археографската комисия за периода 1977–1985 г. предвижда „изследвания върху проблеми на българската ръкописна книжнина, изготвяне на описи на славянските ръкописни сбирки в страната, проучване на български ръкописи в чуждестранни хранилища, издаване на отделни ценни български ръкописи и подготвяне на кадри в областта на палеографията“⁸. Както може да бъде забелязано, планът фактически е дългосрочна програма, но изпълнението ѝ е подготвено в предходни десетилетия, затова конкретните разработки започват незабавно. Още в средата на 70-те години, например, концептуално е осмислен и публикуван от Хр. Кодов и Б. Райков проектът за изработване на своден каталог

⁶ **Калайджиева**, Константинка. Ръкописно-документален сектор..., с. 298–301; Археографска комисия. – В: *Българска книга. енциклопедия*. София, Москва, 2004, с. 43.

⁷ **Джурова**, Аксиния. Дуйчев, Иван. – В: *Българска книга. енциклопедия*. София, Москва, 2004, с. 151–152.

⁸ **Калайджиева**, Константинка. Ръкописно-документален сектор..., с. 300.

на българските ръкописи, запазени в България⁹. Запозната от него с историческите постижения в тази насока и с методическите указания за археографската работа, Б. Христова осъществява и публикува важни свои наблюдения и изводи: за рилския книжовник монах Спиридон¹⁰, за Боянския псалтир от XIII в.¹¹, за българските ръкописни сбирки¹², за неизвестно стишно проложно житие на св. Иван Рилски¹³, за два ръкописни шестоднева в Рилския манастир¹⁴, за ценен сборник от XV столетие в Рилския манастир¹⁵, за неизвестния български книжовник и преводач Марко от XIV век¹⁶. Участва в изработването на описа на 12 славянски ръкописа, съхранени в музея на Възраждането в град Елена¹⁷, в каталога на ръкописната сбирка на Полихроний А. Сирку в Ленинград¹⁸. Освен в научните по характер периодични издания като „Известия на НБКМ“, „Старобългарска литература“, *Etudes balkaniques*, *Paleobulgarica*, тя предоставя постоянно популяризаторски по характер материали в сп. „Библиотекар“, във вестниците „Земеделско знаме“, „Антени“, „Вечерни новини“.

През 1982 г. излиза от печат първият том на сводния каталог „Български ръкописи от XI до XVIII в., запазени в България“¹⁹ със съставителки Боряна Христова, Даринка Караджова, Анастасия Икономова и с научни редактори Иван Дуйчев и Божидар Райков. Той включва освен археографските описания на ръкописи от библиотечни, музейни и манастирски сбирки и библиографични справки за източниците по тяхното проучване. Томът е снабден с богат справочен апарат: показалци на личните и географски имена, предметен показалец, разпределение на ръкописите по хранилища, ръкописи със специални названия. Изработеният от новата генерация археографски труд се превръща в солидна основа за по-нататъшни изследвания.

⁹ **Кодов**, Христо, Райков, Божидар. Принципи и методи за описване на славянските ръкописи с оглед на съставяне на каталог на българските ръкописи от X до XVIII в. исторически преглед и методически указания. – В: *Известия на Народната библиотека „Кирил и Методий“*, 1976, т. 14(21) с. 55–82.

¹⁰ **Христова**, Боряна. Рилският книжовник монах Спиридон. – В: *Старобългарска литература*, 1978, № 3, с. 113–121.

¹¹ **Христова**, Боряна. Боянският псалтир от XIII век. – В: *Старобългарска литература*, 1980, № 7, с. 90–94.

¹² **Христова**, Боряна. Български ръкописни сбирки. – В: *Библиотекар*, 1981, № 9, с. 22–26.

¹³ **Христова**, Боряна. Неизвестно стишно приложно житие на Иван Рилски. – В: *Известия на Народната библиотека „Кирил и Методий“*, 1981, т. 16(22) с. 311–317.

¹⁴ **Христова**, Боряна. Два ръкописни шестоднева от библиотеката на Рилския манастир. – В: *Език и литература*, 1982, № 2, с. 57–65.

¹⁵ **Христова**, Боряна. Ценный сборник XV столетия в библиотеке Рильского монастыря. – В: *Etudes Balkaniques*, 1983, № 4, с. 110–124.

¹⁶ **Христова**, Боряна. Монах Марко – неизвестен български книжовник и преводач от XIV век. – В: *Paleobulgarica*, 1984, № 3, с. 50–56.

¹⁷ **Христова**, Боряна. Славянски ръкописи в Елена. – В: *Известия на Народната библиотека „Кирил и Методий“*, 1981, т. 16(22), с. 250–310.

¹⁸ **Христова**, Боряна. Ръкописната сбирка на П. А. Сирку в Ленинград. [каталог]. – В: *Известия на Народната библиотека „Кирил и Методий“*, 1983, 18(24), с. 253–282.

¹⁹ **Христова**, Боряна. Караджова, Даринка, Икономова, Анастасия. Български ръкописи от XI до XVIII век, запазени в България. своден каталог. под ред. на Ив. Дуйчев, Б. Райков. Т. 1. София, 1982. 366 с.

По същото време работоспособната Боряна Христова усилено подготвя дисертационния си труд „Рилският книжовен център през XV век: Палеографско и литературно-историческо изследване“²⁰. В процедурата по защитата му, проведена от Специализирания съвет по литературознание, за рецензенти са назначени проф. Ив. Дуйчев и проф. К. Куев. Тя се провежда на 28 март 1984 г., а ВАК на 31 май 1984 г. ѝ присъжда научната степен „кандидат на филологическите науки“ – приравнена понастоящем с „доктор“. Убедително защитената от Б. Христова теза е, че Рилският манастир и притежаваните от него паметници имат не само национално, но балканско и общославянско значение. Такива мотиви ръководят екипа, изработил описа на славянските ръкописи с богослужебно съдържание от сбирката на библиотеката в Рилския манастир (Т. 1, 1986)²¹. В него са включени Божидар Райков, Христо Кодов и натрупалата опит Боряна Христова. Специално искам да подчертая многочислените ѝ публикации още в началото на изследователската дейност. Тя дава пример как да се създават „отзивчиви пера“, за да бъде заявявано реално при състояние в науката, да се извествят резултати на всеки етап от по-обхватните разработки. Като имам пред очи някои съвременни проточили се докторанти, които нерядко завършват без успех, бих препоръчала да бъде следван нейният пример. Б. Христова налага темп на публикационната активност – *навременна, интригуваща с открития, смислено-логична и на интелигентен, професионален, но разбираем и изразителен език*. Това е съществен шрих в портрета ѝ. Казаното за нейните подстъпи към науката обяснява официалните признания за постижения. Научният съвет на НБКМ през 1987 г. присъжда на Б. Христова научното звание „старши научен сътрудник II степен“ – днес „доцент“. Това ѝ отрежда назначение от 1.07.1987 г. до 1995 г. като завеждащ отдела „Славянски и чуждоезични ръкописи“ в НБКМ. С постъпването си на този пост тя поема отговорността за плановете и перспективата на това звено. Заедно с Б. Райков налагат идеята за проект, свързан с концепцията за комплексно представяне на общата и културната история по българските земи в епохата на османското владичество, когато народът ни няма нито държавна, нито духовна власт, но чрез книжнината си защитава своята самобитност и се съпротивлява срещу домогванията за асимилация. В поредицата организирани от НБКМ научни конференции е доказана тази теза благодарение на широкото участие на историци, литератори – старобългаристи, езиковеди и палеографи. Тон на съвременните им обсъждания дава първата сесия, организирана през октомври 1992 г., а сборникът с изнесените доклади с отговорен редактор Б. Христова е издаден през 1993 г. със заглавие „Българският петнадесети век“. Забележителен между тях е докладът на Б. Христова, синтезирано представящ българската книжнина и литература от преходната на Балканите епоха²². Подетата по проекта първа инициатива продължава с конференции, посветени на XVI, XVII и XVIII векове. Те дават стимули за разширяване и задълбочаване

²⁰ **Христова**, Боряна. Рилският книжовен център. палеографско и литературно-историческо изследване. [автореферат на дис.] София, 1983.

²¹ **Райков**, Божидар, Кодов, Христо. Славянски ръкописи в Рилския манастир. [опис]. Т. 1. София, 1986. 131 с., 60 л. факс.

²² **Христова**, Боряна. Българската книжнина и литература през XV век. – В: *Българският петнадесети век. сборник с доклади за българската обща културна история през XV век*. София, 1993, с. 117–122.

на започналите разработки в наложили се систематични направления.

За настъпателната последователност в изследванията на Б. Христова свидетелстват подбorno посочените публикации:

- В „За ресавските български ръкописи от XV–XVIII век“ (1992)²³ въз основа на палеографски задълбочени проучвания те се разграничават от търновските. Подчертана е високата култура на преводачите от Търновската книжовна школа, за съхранението на чието творчество грижи поемат книжовниците от Рилския манастир.

- „Протоевангелието на Яков в старата българска книжнина“ (1992)²⁴ е обстоен труд за този апокриф. Проследени са проблемите по възникването на произведението, неговото авторство, проникването му в българските книжовни традиции чрез отделни негови преводи. Дадени са археографски сведения за ръкописите, в които съчинението е намерило място: Слепченски сборник от XIV в. (НБКМ № 1054), представящ търновски превод; Ягичев Златоуст от края на XIII в. (№ Q п. 56 от Държавната публична библиотека в Санкт Петербург); Лесновският препис от втората четвърт на XIV в. (НБКМ, № 1039). Потърсени са доказателства за пряката зависимост на руските, сръбските и молдовските преписи от различни български преводи и техните редакции. Като приложение на обемистото издание е даден новобългарски превод на творбата. Предизвестие за това мащабно изследване Б. Христова дава в студията по същата тема, включена в първия годишник на Научния център за славяно-византийски проучвания „Иван Дуйчев“ към СУ „Св. Климент Охридски“ (1990)²⁵.

- Продължила е археографските си занимания с описа „Славянски ръкописи в Габрово“ (1992)²⁶, който представя 17 паметника, съхранявани в Габровския исторически музей и 6 – в Универсалната библиотека „Априлов – Палаузов“.

- Задълбочен научен предговор „Спиридон и неговата история во кратце“ (1992)²⁷ Б. Христова подготвя към фототипното издание на ръкописа от 1792 г., съхраняван в Националната библиотека „Салтиков-Шчедрин“ на Санкт Петербург. В своето изложение тя представя историографски съчинения на осемнадесетото столетие, в чиято традиция се включва и посоченият текст. Направен е коментар на биографичните сведения за йеросхимонах Спиридон, извлечени от скрипторски бележки по запазени негови ръкописи, както и литературно-исторически анализ на съчинението му „История во кратце о болгарском народе словенском“. Заедно с въвеждащата студия и на Васил Златарски, препечатана от изданието от 1900 г., юбилейният труд, посветен на 200-годишнината от създаването на ръкописа, придобива завършен представителен вид.

- В съответствие с плана на Археографската комисия и като продължение на

²³ Христова, Боряна. За ресавските български ръкописи от XV–XVIII век. – В: *Старобългаристика*, 1991, № 4, с. 50–55.

²⁴ Христова, Боряна. Протоевангелието на Яков в старата българска книжнина. София, 1992. 340 с.

²⁵ Христова, Боряна. Протоевангелието на Яков в българската книжнина. – В: *Годишник на Софийския университет „Св. Климент Охридски“*. Научен център за славяно-византийски проучвания „Иван Дуйчев“, 1990, т. 1, с. 243–250.

²⁶ Христова, Боряна. Славянски ръкописи в Габрово. – В: *Известия на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“*, 1992, т. 20(26), с. 211–254.

²⁷ Христова, Боряна. Спиридон и неговата история во кратце. [предговор]. – В: *Спиридон, йеромонах. История во кратце о болгарском народе славенском, 1792*. София, 1992, с. 7–43.

заложената традиция е подготвен „Опис на славянските ръкописи в Софийската народна библиотека. Т. 5“ (1996)²⁸ със съставителки Боряна Христова, Даринка Караджова, Нина Вутова и научен редактор Божидар Райков, издаден с конкурс на Националния център за книгата към Министерство на културата. След описите на Беньо Цонев (Т. 1, 1910 и Т. 2, 1923), на Маньо Стоянов и Христо Кодов (Т. 3–4, 1964–1971), този пети том е ценен принос в научното отразяване на старите книжовни притежания на националната ни библиотека.

• Красноречив пример за по-нататъшно вникване в делата на книжовниците от Рилската обител през XV в. дава Б. Христова с дисертационния си труд „Владислав Граматик“. Той представлява извороведско-литературно проучване, посветено на българското късно Средновековие и личността на един от най-големите книжовници на южнославянската култура. Първата монографична част е посветена на културата и писмената дейност от възловия исторически период след завладяването на българските земи от Османската империя, на книжовното наследство на Владислав Граматик. Представени са славянски и византийски творби, както и оригинални произведения в сборниците му. Втората част дава пълен опис на всички негови автографи, изготвен според съвременните археографски изисквания. Защитата на дисертационния труд е осъществена от СНС по литературознание, който назначава за рецензенти проф. Донка Петканова, проф. Иван Божилов и ст.н.с. Климентина Иванова. Тя е проведена на 18 декември 1996 г., а ВАК присъжда на Б. Христова научната степен „доктор на филологическите науки“ на 16 април 1997 г.

• Изданието на „Опис на ръкописите на Владислав Граматик“ (1996)²⁹ освен сведенията от дисертацията включва като приложения: *Новобългарски превод на посланието на Владислав Граматик до Димитър Кантакузин* и *на Рилската повест на Владислав Граматик за пренасянето на мощите на св. Иван Рилски от Търново в Рила*. Чрез аналитичното описание на осемте ръкописни сборника е разкрита в подробности основна част от преводното и оригиналното творчество на XV в. Представените книжовни паметници са от колекциите на Рилския манастир, на Одеската държавна научна библиотека, на Загребската академия на науките и изкуствата, на библиотеките на Румънската академия на науките и на Руската национална библиотека в Санкт Петербург.

Ако следим хронологията на научното израстване на Б. Христова, не бихме пропуснали нейното участие в университетската преподавателска дейност. От 1994 г. тя е хоноруван преподавател в СУ „Св. Климент Охридски“, специалност „Библиотечно-информационни науки“ на Философския факултет. Води и досега дисциплина, посветена на подготовката на библиотечарите бакалаври за „Работа с колекциите от ръкописи, старопечатни, редки и ценни издания“. Имам непосредствени впечатления от уменията ѝ да привлича вниманието на студентите към тази наглед твърде специализирана материя, да ги интригува с показателни за старата книжовност примери, да култивира почитание към културната и книжовна българска история. Това твърдение потвърждават около 30 успешно защитени дипломни работи, като двама от възпитаниците ѝ успешно завършват и дисертационни трудове – придобиват научна степен „доктор“. Качествата ѝ на лектор са ценени и в чужбина, и у нас – чете лекционни курсове в университети-

²⁸ Христова, Боряна. Караджова, Даринка, Вутова, Нина. Опис на славянските ръкописи в Софийската народна библиотека. Т. 5. 1996. 535 с.

²⁹ Христова, Боряна. Опис на ръкописите на Владислав Граматик. В. Търново, 1996. 207 с.

те в Питсбърг и Кълъмбъс, САЩ. На всяка лекция и всяко ораторско публично представяне приковава вниманието на слушателите, печели симпатизанти и съратници на библиотечната кауза, внушава пиетет към трайното и ценното от българската книжнина.

Авторитетът на Б. Христова расте след избора ѝ за председател на Научния съвет на НБКМ (1995–1999), тъй като полага резултатни усилия за определяне на неговите цели и задачи, за структуриране на състава му и повишаване ролята му за израстване на научния потенциал в НБКМ и в регионалните библиотеки.

За доказаните си научни постижения в областта на старата българска литература, палеографията и археографията през 1998 г. Б. Христова е избрана и утвърдена от ВАК с научно звание „професор“. На 18 май 1998 г. е назначена за директор на НБКМ. Поела отговорността да ръководи цялостната многостранна дейност на българската национална библиотека, тя е устремена да издига нейния престиж и престижа на библиотечно-информационната професия. *Б. Христова проявява увеличаща енергия да приобщава все повече знаещи и можещи личности в осъществяването на важни за бъдещето на българската култура проекти и програми. Приела науката за свое призвание, тя умее да участва и създава ползотворно работещи екипи.*

Аргументите в подкрепа на този щрих от портрета на проф. Б. Христова са много и различни. Тя е участник и ръководи всички национални и международни програми, свързани с променящата се роля на библиотеките в съвременното общество: „Паметта на света“, „Четене за всички“ на ЮНЕСКО, на IFLA, на CENL (Конференция на директорите на европейските национални библиотеки). В съответствие с тенденциите за създаване на единно за света информационно пространство и НБКМ си поставя за цел да бъде изградена национална библиотечно-информационна система.

- От първостепенно значение за модернизацията на българския библиотечен сектор са преобразованията в текущата и ретроспективна национална библиография, в библиотечната каталогизация. В партньорство с Института за информационни науки (IZUM) в Марибор, Словения, и с помощта на програмния продукт COBISS НБКМ вече е направила решителни стъпки в тази посока. За постигнатото от значение е пълната подкрепа на директорката Б. Христова, член на Управителния съвет на COBISS.

- На основата на международния проект IELPlus от програмата eContentPlus на Европейската комисия НБКМ работи по националните проекти „Дигитален център“ и „Дигитални архиви и документи: съхранение, изучаване, популяризиране“. Създаденият въпреки затрудненията от финансов, организационен и технологически характер Дигитален център вече предоставя на интернет потребителите образци на старобългарската книжнина, архивни документи и стари фотографии. Информацията на Б. Христова от началото на 2012 г. в „ББИА онлайн“ – „Книжовното наследство по нашите земи – увлекателно пътуване по нашите земи“ (вж. библиографията в сборника) включва сведения за резултати от вече системната работа на Дигиталния център и идеи за перспективните възможности на национално равнище да се разширява тази дейност.

- Проф. Б. Христова от 2000 г. е ръководителка на научния проект за дигитализация, описване, издаване и реставрация на ръкописите на Църковно-историческия и архивен институт към Българската православна църква (чиито резултати ще бъдат коментирани в настоящето изложение).

- По нейна инициатива НБКМ през 2006 г. организира съвместно с библиотеките във Флоренция и Винчи изложба в София, на която са представени за първи път извън Италия оригинални ръкописи на Леонардо да Винчи и на негови ученици.

- Проф. Б. Христова подготвя мултимедия (компактдиск със звук и образ) и провежда първата виртуална изложба, отразяваща пътя на българската ръкописна книга, озаглавена „В търсене на светия Граал“, на български, френски и английски език. Премиерата е на 24 май 2005 г. в Българския културен център в Париж.

- През 2003 г. е осъществен под нейно ръководство културният проект „Мост между цивилизациите“ с участието на гостенки от Иран в България. В резултат на съответната работа са издадени: сборник с доклади „Библиотеката и жената“ и двуезична стихосбирка на български и персийски език, озаглавена „Като цветен сън“.

Тези и ред други примери показват, че *Боряна Христова поема като своя и на НБКМ мисия да популяризира по света и у нас българските библиотечни притежания на писменото и печатното книжовно творчество.*

Тя успява в преследването на такава цел, защото нейната обществена инициативност се разгръща на основата на задълбочена научна работа, намерила израз в системно проявяваната публикационна активност. Нека се вгледаме в подборно представените от мен примери:

- Във връзка с изложбата „Паисий и неговата „История славянобългарска“ (1998) тя участва като съставителка на представително издание на Зографската чернова от 1762 г.³⁰. То е посветено на 1100-тната годишнина от основаването на българския светогорски манастир „Св. Георги“.

- Б. Христова е в екипа от съставители на каталога за изложба на ръкописите, притежавани от Центъра за славяно-византийски проучвания „Иван Дуйчев“ към СУ „Св. Климент Охридски“ (1998). Експозицията от 112 ръкописа разкрива основни писмени и езикови проявления на Балканския полуостров през Средновековието и Възраждането³¹.

- Б. Христова е научен редактор и една от съставителките на изданието „Хилendarската кондика от XVIII век, представена от Б. Райков“³².

- „Апокрифно християнство: апокрифна и гадателна книжнина по българските земи, запазена във фондовете на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ (1999)³³. Изданието е посветено на 2000-та годишнина от Рождество Христово. Включва славянски ръкописи, старопечатни, редки и ценни книги, съдържащи апокрифни произведения. Най-характерните текстове са преведени на новобългарски език.

- През 2001 г. е издадена монографията на Б. Христова „Амулетите и талисманите в българската писмена традиция“³⁴.

³⁰ **Паисий Хилendarски.** История славянобългарска. зографска чернова, 1762. състав. Кирил Топалов, Нина Вутова. София, 1998. 335 с.

³¹ **Славянски,** гръцки и ориенталски ръкописи от сбирката на Центъра за славяно-византийски проучвания „Иван Дуйчев“. каталог на изложба. [състав.] Аксиния Джурова, Боряна Христова [и др.]. София, 1998. 30 с., 30 л. факс.

³² **Хилendarската** кондика от XVIII век. представена от Божидар Райков, състав. Божидар Райков, Александър Младенович, Боряна Христова, Нина Вутова, Светлана Иванова, науч. ред. Боряна Христова. София, 1998. 420 с.

³³ **Апокрифно** християнство. апокрифна и гадателна книжнина по балканските земи, запазена във фондовете на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. каталог на изложба. състав., [предг.] Боряна Христова [и др.]. София, 1999. 128 с.

³⁴ **Христова,** Боряна. Амулетите и талисманите в българската писмена традиция. София, 2001. 183 с.

Б. Христова е научен редактор и автор на уводните думи в „Речник на църковнославянския език. Т. 1. А–О“ (2002) на архимандрит Анастасий³⁵.

• На изложбата „Европалия – България“, експонирана в Брюксел през 2002 г., са показани икони и ръкописни четвороевангелия от колекцията на НБКМ. Те са включени в каталога, подготвен за тази цел³⁶, като описанията им са на Б. Христова, Е. Мусакова, Е. Узунова.

• Очакван с интерес и посрещнат радушно е двутомникът „Бележки на българските книжовници Х–XVIII век“ (2003–2004)³⁷. Замисълът на предхождащото го изследване принадлежи на Б. Райков, който го определя като основно за Ръкописно-документалния център на НБКМ (понастоящем Ръкописно-документално и книжовно наследство). Той сформира екипа, започнал работа по темата, насочва го как да бъде постигнато академично представяне на резултатите от изследването. Десетина години след кончината на Б. Райков неговите предани следовници Б. Христова, Д. Караджова, Е. Узунова окончателно завършват изданието, съдържащо ценно градиво за хуманитаристиката. Текстовете са дадени на езика, ползван в съответния оригинал, и в превод на новобългарски. Направени са коментари, изработени са палеографски албум, а също показалците – именен, географски, предметен, тематичен. Даден е списък на скрипториите.

• Б. Христова ръководи и участва в изработването на „Опис на славянските ръкописи в Църковно-историческия и архивен институт на Българската православна църква (2009)³⁸. Неговата ръкописна колекция е втората по големина в България, но след първия ѝ опис на Евтим Спространов от 1900 г. тя само частично е проучвана от български и чуждестранни учени. Образцовото по съдържание и оформление издание на първия том „Библейски книги“ (87 на брой) включва обстоен предговор на Б. Христова и Е. Мусакова, в който са изяснени принципите за описване на паметниците, резултатите от изследванията за атрибуцията и датирането им. Посочено е, че в изработването на опис са сътрудничат професионалисти от ЦИАИ и млади, доказали компетентността си учени. Впечатляващо е качеството на палеографския албум (с. 149–251).

• Описът „Славянские рукописи болгарского происхождения в Российской национальной библиотеке – Санкт Петербург“³⁹ е завършен преди двадесетина години, но издаването му закъснява поради липса на средства и на издател, който да поеме отпечатването. Едва през 2006 г. установеното сътрудничество между НБКМ и Центъра за славяно-византийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев“ (ЦСВП) намира решение за изход от ситуацията. През януари 2007 г. се договаря: ЦСВП да включи опис в своята научна серия – Series Catalogorum, и той да бъде отпечатан в Университетското издателство на СУ; НБКМ поема задълженията да се дооформят индексите (Б. Христова),

³⁵ Анастасий, архимандрит. Речник на църковнославянския език. Т. 1. науч. ред., [уводни думи] Боряна Христова. София, 2002. 352 с.

³⁶ Icônes et manuscrits bulgares. catalogue. [Sofia]: Europalia Bulgaria, [2002]. (116 с.).

³⁷ Бележки на българските книжовници Х–XVIII век. Т. 1–2. състав. Боряна Христова, Даринка Караджова, Елена Узунова, предг. Божидар Райков, науч. ред. Б. Райков, Д. Петканова. София, 2003–2004. 250 с.; 387 с.

³⁸ Христова, Боряна, Мусакова, Елисавета, Узунова, Елена. Опис на славянските ръкописи в Църковно-историческия и архивен институт на Българската православна църква. Т. 1. науч. ред. Кл. Иванова. София, 2009. 256 с.

³⁹ Славянские рукописи болгарского происхождения в Российской национальной библиотеке Санкт-Петербург. [состав. Боряна Христова, Вячеслав Загребин, Геннадий Енин, Елена Шварц], [науч. ред. Б. Райков, В. Загребин, А. Джурова]. София, 2009. 536 с., с ил., факс.

да се направят коректури на цялостния текст, на палеографския албум и на албума на водните знаци (Е. Мусакова, Е. Узунова), а също – да се извърши предпечатната подготовка (от Редакционно-издателския отдел). Тези процедури се осъществяват на основата на общото решение на издателите – описът да бъде отпечатан във вида, в който е бил завършен през 1991 г. и предаден от съставителите за публикуване. Тъй като Б. Райков (1939–1995) и В. Загребин (1942–2004) са покойници, решението е да не се правят допълнителни корекции в описанията (само уеднаквяване името на паметниците) и да не се актуализират библиографските справки към тях. Посочените в случая сведения са от предговора на изданието, който заедно с предисловието на Б. Райков и В. Загребин дават на ползващите опис достатъчно изчерпателна информация. В тяхна помощ са и приложените албуми: палеографски (с. 223–414) и филиграноложки (с. 417–483). Изданието прави чест на създателите му, почтено уважили делото на първосъздателите на опис и достойно последвали традицията за ползотворно международно библиотечно сътрудничество.

• Каталогът за изложбата на НБКМ, посветена на Етрополската калиграфско-художествена школа от XVII век (2010)⁴⁰ е подготвен от Б. Христова и Е. Мусакова.

• „Факти и мистификации в старите текстове“ (2011)⁴¹ е обемист сборник, представящ резултата от дискусия, проведена през януари 2005 г. по инициатива на НБКМ и Историческия факултет на Софийския университет. Въпросният академичен разговор по темата е отклик на документалното издание „Бележки на българските книжовници X–XVIII век“, но съставителките на сборника „Факти и мистификации...“ Боряна Христова и Елена Узунова включват не само изнесените доклади и съобщения, а и други текстове, представящи разнообразни ракурси към темата. Получило се е, както е казано в предговора, „едно увлекателно четиво за историческите извори на по-далечната и по-близката ни история, за личностите, които стоят зад тази история, и за онези от тях, които са имали романтичното желание историята да изглежда по друг начин, за да събужда повече чувства, да подтиква към повече размисли“.

Всеки от набелязаните по-горе трудове показва, че *проф. Боряна Христова е личност, чиято неизтощима енергия постоянно „завихря“ усилията на съратници в изготвянето на описи, каталози, документални издания за паметници и колекции от българското ръкописно и книжовно наследство. Тя е „мотор“ в тази „работа за другите“, защото такива научни изследвания са основата на бъдещите детайлизирани проучвания.*

Загрижеността за широката литературна и книжовна просвета тя доказва с дейно участие в такива обобщаващи съвременни справочници като: „Стара българска литература. Енциклопедичен речник“ (1992, 2 доп. и прераб. изд. 2003) със съставителка и редакторка Донка Петканова; „Кирило-Методиевска енциклопедия“, четири томно обхватно издание, започнато по идея на Петър Динеков и осъществено с участието на голям брой изтъкнати професионалисти; „Българска книга. Енциклопедия“ (2004) под съставителството на А. Гергова. Общият брой на енциклопедичните авторски статии на Б. Христова е около 200 (вж. списъка им в библиографията).

Трайно вглеждаща се в отминали книжовни събития и личности със заслуги за тяхното случване, Б. Христова търси до къде се простират познанията за тях, каква

⁴⁰ Христова, Боряна, Мусакова, Елисавета. Етрополската калиграфско-художествена школа от XVII век. каталог [на изложба]. София, 2010. 96 с., с факс.

⁴¹ Факти и мистификации в старите текстове. състав., [предг.] Боряна Христова, Елена Узунова. София, 2011. 566 с.

е дълбочинността им, какви са неразкритите тайни... Дали заниманията със стара и най-стара литература, дали лични подбуди и любопитство, не аз мога да преценя, но факт е, че тя отрано проявява научен интерес към неканонично-апокрифното, към „скритото“ знание, митологията и тайните кодове. Още през 1991 г. тя издава сборника „Мишел дьо Нострадамус и неговите пророчества“, на който е съставителка и авторка на предговора и коментарите⁴². Така на българските читатели от ранните години на т.нар. демокрация се дава възможност да се запознаят с труда „Предсказания“ (1555), столетия наред интригувал с метафорично написаните си четиристишия, трудно разгадаеми, но внушаващи, че неизменен е краят на света. „Книга на Енох“, апокрифно съчинение от „по-детската“ възраст на човечеството“, привлича Б. Христова през 1994 и 2008 г.⁴³ В „Обръщение към читателите“ тя ги убеждава, че за всички, които имат вкус към езотеричното и мистичното „тя е по-интригуваща, а и по-истинска от „Шифърът на Леонардо“, а в увлекателно написания предговор обяснява защо тя е хилядолетия наред така привлекателна, кои и какви са нейните версии. С присъщото си умение да пише подкупващо достъпно тя популяризира притежания на НБКМ, имащи гадателен характер – статии в сп. „Библиотека“ като „Сънищата или какво искаме да кажем на себе си“ (1996) и „За коледниците“ (1999). С по-висока концептуална натовареност е студията „Астрологията в българската книжнина (Предварителни бележки)“⁴⁴. Вечната тема за началото и края на света е поставена и в старобългарския апокриф „Разказ за Тивериадското море“⁴⁵, който се предполага, че е бил част от известната „Тайна книга на богомилите“. Б. Христова намира основания да преведе на новобългарски текстовете на мита в кратка българска и пълна версия на апокрифа, във втора разширена руска версия и четвърта, въпросоответна версия. Спретнатото издание, подходящо илюстрирано, показва, че издателство „Кралица Маб“ е добър съидейник на вещата в популяризирането на непознати, но знаменити стари текстове проф. Христова.

Отбелязаните по-горе по-специфични по тематика публикации на Б. Христова заслужават кратък коментар. Тези книги с преводи на известни стари съчинения тя подготвя, за да бъде полезна на множащите се почитатели на мистичното, гадателното, езотеричното, намерило място в библиотечните хранилища у нас, но трудно достъпно. Четивните текстове на новобългарски език, привлекателните по съдържание предговори са нейният принос – те подтикваат мислещите читатели към трезва оценка на отколешните стремления да се разбулват тайните на вселената, на нашия свят и на хората, които го обитават. Това обновено „трасе“ за научна изява тя открива попълно, но не случайно. Търсила го е и в специализацията във „Варбург“ институт към Лондонския университет през 2000 г., където заминава със стипендия на Фондация Mellon за изследване на езотеричните традиции в средновековната култура.

Проф. Б. Христова е инвентивен изследовател и творец – по време на занимани-

⁴² **Мишел дьо Нострадамус и неговите пророчества.** състав., комент. Боряна Христова, прев. [от фр.] Г. Мицков, Л. Вандова. София, 1991. 128 с.

⁴³ **Книга на Енох.** етиопска и славянска версия. [състав., предг., прев. от старобълг. Боряна Владимирова], [прев. от нем. Петър Миланов]. София, 1994. 524 с. (2. изд. 2008).

⁴⁴ **Христова, Боряна.** Астрологията в българската книжнина. – В: *История на книгата* – начин на живот. сборник в чест на проф. дфн Ани Гергова. състав. и ред. Красимира Даскалова. София, 2002, с. 103–114.

⁴⁵ **Христова, Боряна.** Началото и краят на света. Тивериадското море. разказ за Адам и Ева. София, 2010. 88 с.

ята си като археограф и палеограф тя намира нови теми, нови форми и „терени“ за изява. Нейният глас се извисява по повод на важни събития и чествания, организирани от НБКМ и извън нея, но неизменно свързани с българската книжовност и култура. Вслушват се или четат изказванията ѝ чуждестранните партньори и гости на България. Журналистите непрестанно я търсят за интервюта.

Проф. Б. Христова откликва на покани за участие в юбилейни сборници, отбелязва в публикации годишнини и събития, институционални и личностни, като в тези случаи предлага находчиво избрани теми. Тъй като настоящият посветен на нея сборник предоставя пълна библиография на нейните публикации, тук ще си позволя само хронологично да набележа поводите от такъв характер: за проф. Христо Кодов – паметни бележки (1983), за Б. Райков и професията „ръкописник“ (1989), за литературния историк и текстолог Илия Тодоров (1992), за проф. Боньо Ангелов и неговата поредица „Старобългарско книжовно наследство“ (1992), за сръбския археограф, съратник на българската колегия, проф. Александър Младенович (1992), за проф. Иван Божилов и труда му, посветен на културата в средновековна България (1996), за старобългаристката проф. Донка Петканова (1998), за литературния историк на Възраждането проф. Дочо Леков (1998), за кръглите годишнини от рождението на библиотечните деятели проф. Тодор Боров и Костадинка Калайджиева (2001), за османистката проф. Вера Мутафчиева (2001), за книговедката Ани Гергова (2002).

Проф. Б. Христова е инициатор да се подготви и издаде от НБКМ поредица от юбилейни сборници, посветени на изявени деятелки в съвременното библиотечно дело. Подкупващо топли и искрени са уводните думи, които им посвещава: на Александра Дипчикова – „За прекрасното време...“ (2006), на Стоянка Кендерова – „Усещане за непреходност“ (2007), на Радка Колева – „Един от символите на Пловдив“ (2008), на Татяна Янакиева – „Отдадена на българската библиография“ (2009).

Ако в изброените дотук публикации проф. Б. Христова изразява и внушава уважение към посочените личности, то ангажирането ѝ с избор за рецензент на дисертационни трудове е знак за доверие, оказано от оторизирани научни звена, към нейните компетентности и аналитико-критичен ум. В библиографската справка са отразени 16 такива случаи. Тъй като съм непосредствен свидетел на част от посочените процедури, мога да свидетелствам, че изразяваното от нея мнение оправдава оказаното доверие – то натежава в съответните избори (на Специализирания научен съвет при ВАК и на журитата понастоящем).

Общият преглед на творческите начинания на проф. Б. Христова разкрива и наглед *изненадващи направления на нейните дирения*. Несправедливо ще бъде да се пренебрегнат:

- Участието ѝ в изработване на учебни помагала и материали, предназначени за основното и средното образование в България: „Съвременни проблеми на обучението по роден език. Сборник статии от български и съветски автори“ (1979), „Книга за учителя. Български език и литература за I клас“ (2002), „Читанка за I клас“ (2002), „Тестове по български език и българска литература IX–XII клас“ (2005).

- Читателските ѝ увлечения в криминалния жанр я карат да го коментира при откриване на изложбата в НБКМ – „Агата Кристи. Изкуството на простото убийство“ (декември 2007), да се включи в редакционна колегия на издателство „Кралица Маб“ за заглавието „Убийство по любов. Убийство по Коледа“ (2001), да участва в инициативата на Българското национално радио, RIVплюс, за изработване на реалити-роман от 10 разказвачи, озаглавен „Четвъртият идва пръв“.

- Широкото полезрение на авторката Б. Христова и богатството от източници, налични в НБКМ, ѝ позволяват да насърчава и участва в публикации, разкриващи ролята на известни, но позабравени български писателски и издателски дела. Такъв е сборникът „Златните зърна на Славчо Атанасов – златни зърна на българската

култура“ (2009). В юбилейния сборник „120 години от рождението на Дора Габе“ е включена публикацията ѝ „Спомени за Дора Габе в дневниците на Петър Динеков. Неугаснала страст“ (2010), в която са ползвани материали от наличните в Българския исторически архив на НБКМ документи. Тя написва предговора, редактира и представя изданието на Константин Константинов „Път през годините. Неиздадени спомени“ (2011), също налични в ръкопис в БИА на НБКМ.

• В поредицата на нейните наглед странни интереси бих поставила и разработването на една доскоро съвсем непроучвана тема – за библиотечната митология. Тласък за пробуждане на размисли в тази посока бе даден на една от кръглите маси, проведени под егидата на Министерството на културата през 2008 г. Докладът на проф. Б. Христова „Библиотечната митология и библиотечните митомани“ предизвика интереса на присъстващите. Сигурно е, че и други като мен го препрочитат от сборника „Книга, четене, библиотека“ (2008). Вглеждането в неговия текст ми припомни, че не бива да пренебрегна в разсъжденията си за „основните шрихи в портрета на Боряна Христова“ как изглежда тя като жива личност, какъв е нейният интимен живот, на какво се дължат авторитетът и престижът, който е постигнала.

Зададох си въпроса дали Боряна, която от години познавам, съответства по нещо на хилядолетно битувания мит за библиотекаря, като „особняк, мрачен тип, много пъти тъжен, поради това, че знае отговорите на някои важни въпроси, които останалите е по-добре да не знаят“. Дали има нещо общо с осъвремененото разбиране за библиотекарката като „строга, демодирано облечена жена, често стара мома или самотница... задължително скучна и даже досадна“. Уточнението, което Б. Христова прави, е, че „в българското общество от десетилетия се насажда мисленето, че библиотечната професия е безинтересна, непрестижна, нископлатена и скучна... – абе, накратко казано, професия за жени“. Като насочва вниманието към най-новото време, тя отсича – „това е вече много далече от истината“ – сега на това поприще, казва тя, има нужда „не от хора, които гледат кротко да си дочакат пенсията, а от креативни личности“. Именно тях тя призовава да не бъдат примиряващи се със съдбата си, а открито и честно да заявяват проблемите и исканията си, целящи постигането на по-висока обществена и държавна грижа за библиотеките.

Направих това отклонение в текста за библиотечните митологии, за да го използвам като „канавка“ за изработване на мой *портрет за личността на Боряна*.

Науката, като нейно призвание, я изгражда с креативен дух. Като характер, темперамент и възпитание тя е далеч от отколешния мрачен, потаен и самотен в заниманията си библиотекар – приветлива, открита и със силна творческа енергия тя поема мисията да пръска разностранни полезни знания. Жизнерадостният ѝ нрав не позволява да бъде скучна и досадна. Не е демодирано облечена, а напротив – тя е спретнат човек, който се старее с подходящо облекло, с прическа и усмивка да печели симпатия и почтителност. Пред често събиращите се около нея мнозинства от хора тя с вдигната брадичка изправя глава и кара всички да се заслушат в смисленото и логично построено нейно слово, отличаващо се с добре намерени акценти и интонация. Не приема отреденото ѝ високо място в културната и библиотечна йерархия на съвременна България с високомерие и отчужденост от случващото се в библиотечната общност и в личната участ на колегите, и на всички, които я обкръжават. Знае кога и как да прояви добронамереност и съчувствие за чуждата неволя и страдание, да окуражи и поощри неопитните, както са постъпвали нейните тачени учители.

Боряна Христова има някакъв необясним чар. Нейната мисловност и емоционалност не са ѝ позволявали да остава самотница в живота. Въпреки сърдечните си младежки пориви, донесли ѝ огорчения и разочарования, тя е продължавала да печели любов и приятелства. На охладняващата взаимност не отвръща с озлобяване

и отмъстителна предубеденост. Има защо житейската съдба да я възнагради с предан спътник – умен и млад, споделящ себеотдадено всички нейни преживявания, мисли, стремежи и почини. И докато двамата ми се мяркат в сегашния задъхан кръговрат на ежедневието, винаги имам желанието да им пожелаая заедно, стъпка по стъпка да изкачат билото на живота, където става сякаш все по-високо и по-светло...

Богатство за Боряна е трайната връзка със сестра ѝ и нейното семейство. Двете са сродни по духовност и професия. Проф. Искра Христова, за която споменах в началото, че е по-малката сестра на Боряна, сега ръководи Кирило-Методиевския център към Факултета по славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Двете не само общуват в ежедневието, но често се появяват заедно по делови, научни и тържествени поводи. Спомням си, че по време на заключително телевизионно предаване на БНТ, целящо чрез гласуване на публиката да се излъчи най-почитаният българин, двете бяха сред защитниците на светите братя Кирил и Методий. Докато разясняваше мотивите на предпочитанията им, проф. Б. Христова подчерта, че кръвното родство на двамата – най-големи личности от българското минало – прераства в обвързаност с мисията да се утвърди и издигне българската култура, а тя отеква в цялата ни по-сетнешна история. И допълни, че и те със сестра си са днес родственици по призвание и кауза все в полза на българското духовно извисяване.

И наистина! Няма изказване, публикация и интервю, в което проф. Б. Христова да не откrexва към своята душевност – на ревностна почитателка към боговдъхновеното дело на Кирил и Методий, на „влюбена в книгите“, на смел защитник на „библиотеката – начин на мислене“, на поддръжник в правилата, че „трябва да имаш вътрешни импулси, за да се занимаваш с книгата“, че „читателската публика се възпитава и изгражда“ (цитирам нейни думи, станали заглавия на интервюта). Настойчиво прокламира своите отговори на въпросите: защо не можем и все повече няма да можем без библиотеките, какво се променя в тях и чрез тях, какви са главните актуални задачи на Националната библиотека. Като директор още през 2000 г. тя заявява, че работещите в нея са готови за предизвикателствата на XXI в. Конкретните стъпки, направени през първото му десетилетие, са доказателство за нейното твърдение: през 2006 г. е заявено „Качваме се в интернет“, през 2007 г., когато България вече е член на Европейския съюз, се знае, че „всички национални библиотеки вече работят с нас“, а през 2008 г. българската общественост е убеждавана, че „дигиталните технологии хвърлят мост между минало и бъдеще“. През 2008 г., когато и у нас е приет Закон за обществените библиотеки, проф. Б. Христова насочва просветната система към тезата, че „доброто образование е немислимо без подплатата на богати библиотеки, осигуряващи достъп до книжовното богатство на нацията ни и световните достижения“. През април 2010 г. е открита виртуалната библиотека, с което Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ съчетава вековната памет и модерните технологии (последното известие е електронно – на интернет младежката медия Светъ, бр. 56).

В заключение бих искала да подчертая, че *проф. Боряна Христова*, директорка на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, със своята себеотдаденост в науката *е спечелила висок престиж*. Като знаеща, мислеща и постоянно действаща в полза на нацията. За утвърждаването ѝ в цивилизования свят, тя има високо уважавано име. Признаването му идва от Who is Who in the Library World; 2000 outstanding intellectuals of the 21st century (2008/2009), International Biographical Centre, Cambridge, England; „Съвременна българска енциклопедия А–Я“, 4 прераб. и доп. изд., В. Търново, 2003; „Бележити български жени“, Велико Търново, 2009; „Научната слава на България“, Велико Търново, 2009; „Българската национална библиотека и нейните директори (1879–2009)“, София, 2009.

В годините на своята житейска и научна зрелост проф. Б. Христова е ценена от все повече учени, работещи в областта на старобългаристиката, хуманитаристиката и библиотечно-информационните науки. Те ѝ отреждат редица отговорни постове: експерт и член на Комисията по филология на Висшата атестационна комисия при Министерски съвет (2000–2007–2011); член на Специализирания научен съвет по библиотечно-информационни науки при ВАК, със седалище НБКМ (2005–2011).

Обществената ѝ активност е свързана със Съюза на народните читалища в България, чийто заместник-председател е от 1999 до 2005 г.; с Асоциацията на националните библиотеки на Балканите, чийто учредител и председател е от 2003 г.; член е на Управителния съвет на Българската асоциация на работодателите в областта на културата (2008).

За своите приноси проф. Б. Христова получава различни награди и отличия: почетен орден на Правителството на САЩ – за укрепване на българо-американските културни връзки (15 септ. 2001); орден „Св. св. Кирил и Методий“ I степен (14 май 2007, Президентски указ № 455); носител на почетни плакети на Иван Вазов, Васил Левски и Христо Ботев – за заслуги при съхраняването и популяризацията на тяхното творчество и документално наследство; носител на почетния знак „Следовник на будителите“, присъден от Съюза на народните читалища (1 ноем. 2008); носител на почетна грамота на Румънската национална библиотека – за принос в развитието на отношенията ѝ с Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ (1 ян. 2009).

Изброявайки тези признати заслуги, си спомних мисълта на Цицерон, изказана преди 2000 години: „Като че ли не е славно онова, което не е прославено“. И ние, приятелите, почитателите и симпатизантите на проф. Б. Христова, приемаме с радост и гордост нейните отличия, защото те издигат авторитета на българската наука, на библиотечно-информационната ни общност, на България.

От тяхно име ти пожелавам, Боряна, и в бъдеще да бъдеш все така добродетелна, неукротимо енергична и творчески напрегната. На многая лета!

ЗАКОНИТЕ НА БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕТО – ОТ СЪЗДАВАНЕТО ИМ ДО ДНЕС

Елена Янакиева

Тази година се навършват 120 години от рождението и 40 години от смъртта на Шили Ранганатан. Библиотекарите от цял свят свързват името му преди всичко със създадените от него нови принципи за организация, достъп и използване на библиотечните документи. Той формулира и Петте закона на библиотекознанието (1931), известни на всеки библиотекар:

1. Книгите са за ползване.
2. За всяка книга – подходящ читател.
3. За всеки читател – подходяща книга.
4. Пестете времето на читателя.
5. Библиотеката е развиващ се организъм.

Днес работим в различна, „електронна“ среда, а библиотеките са част от нея – затова е интересно да преосмислим действието на петте закона и да преценим, приложими ли са те в тази нова среда. Списание „Библиотека“ отбеляза двете годишнини на Ш. Ранганатан с публикацията на Н. Терзиева „Съвременно отражение на класическите принципи на библиотечната наука в НБУ (бр. 3–4), в която авторката разглежда дейността на една нова и модерна библиотека именно в контекста на споменатите закони.

Настоящата статия е друг опит за отбелязване на юбилея, като разглежда действието на петте библиотечни закона днес и по-конкретно в уеб.

Какво промени уеб средата?

Ще посочим само най-важните промени, които рефлектират пряко върху библиотеките. На първо място, броят на електронните ресурси нараства с много по-бързи темпове от печатните. На второ, наред с качествените ресурси, много голям е броят на тези с неточна, непроверена, рекламна и т.н. информация. На трето, броят на ресурсите в т.н. „невидим уеб“ е огромен, включително и на тези с висока научна стойност, но тяхното откриване е невъзможно чрез търсещите машини поради спецификата на действието им.

Библиотеките се оказаха част от силно конкурентна среда, още повече че средствата за търсене в интернет и по-конкретно в уеб разработиха способности за справяне със споменатите проблеми. Търсещите машини и най-вече Google предлагат по-бърз и лесен достъп до мрежовите ресурси. Бяха разработени и стратегии и техники за търсене в тях, които отчитат тяхната специфика. За да бъдат елиминирани сайтовете с недостатъчно качествена информация, бяха създадени търсачки, които предлагат откриване на ресурси с преобладаващо научно съдържание (Google Scholar, Scirus), а откриването на базите данни в „невидимия уеб“ е улеснено чрез създаването на специални указатели (The Invisible web, Invisible-web.net).

В тези условия библиотеките са изправени пред три главни проблема:

- да създават собствени колекции от електронни ресурси;
- да включват тези ресурси в електронните си каталози;
- да разкриват съдържанието им и да осигурят бързото им и лесно откриване и използване.

Всъщност това са трите основни функции на библиотеките от самото им създаване: изграждане на внимателно подбрани колекции, съобразени с мисията и задачите на всяка

библиотека; качествено разкриване на съдържанието им, т.е. семантичната обработка и организацията на каталозите; библиотечно и информационно обслужване.

Днес редица автори се опитват да преформулират или да дадат нова интерпретация на посочените закони, които всъщност определят основополагащите принципи на библиотекознанието.

Ако се върнем към класическите закони на Ратганатан, можем да определим три „ключови думи“ в тях – *книга, читател, библиотека*. Ще бъдат ли актуални законите, ако заменим тези думи с други – ресурс, потребител, уеб?

Ето как А. Noruzi преформулира класическите закони на Ранганатан(5):

1. Уеб ресурсите са за употреба.
2. За всеки потребител – подходящ ресурс.
3. За всеки уеб ресурс – подходящи потребители.
4. Пестете времето на потребителите.
5. Уеб е развиващ се организъм.

Смисълът на тези преформулирани закони можем да обобщим така: уеб е създаден, за да се използва, да служи на отделните личности и на обществото като цяло, да помогне на хората да задоволят информационните си нужди, да споделят ресурси, знания и опит. Затова там трябва да се съдържат и опазват всички записи, създадени от различните общности и на всички езици; те трябва да са достъпни за всички. Старите уеб страници е нужно да се пазят в интернет-архиви и в библиотеките за бъдеща употреба, както и да се осигури достъп до тях – това е част от историята на уеб и на научната комуникация (първи закон).

Необходим е баланс между създаването на уеб ресурси и основното право на всички ползватели да имат достъп до тези от тях, които са им нужни. А това значи отлично познаване на техните информационните потребности. За да осигурят достъп, създателите на уеб ресурси трябва да осигурят както подходящ софтуер, така и инструкции и ръководства, които подпомагат процеса на търсене (втори закон).

Всеки уеб ресурс има потенциални потребители, но за да достигне до тях, създателите на уеб ресурси трябва да направят връзката *потребител-ресурс* практична, лесна и бърза; структурирането на документите в уебсайта, описанието и индексиранието в търсачките трябва да е отлично, а представянето на дисплея – атрактивно. Как създателят на уеб-ресурс/уебсайт може да намери ползвателя? Начините са различни – разпространение на нови уеб ресурси чрез mailing list, дискуссионни групи, списък на новите ресурси на страниците на библиотеките, предаване на новите ресурси на търсачка, за да бъдат индексирани, наличие на карта на сайта и на добре организирани рубрики, коректни линкове до новите ресурси и др. (трети закон).

Четвъртият закон определено е предизвикателство за създателите и администраторите на уеб ресурси, както и за дизайнерите на търсачките. Те трябва да организират информацията по начин, позволяващ нейното бързо откриване. Сред част от възможните начини са приятелски интерфейс, лесна навигация, често актуализиране, карта на сайта, ефикасни услуги за потребителите.

Петият закон отчита, че нарастването на уеб е неудържимо, затова са нужни усилия за известно планиране и систематичност.

Посочените закони важат и за библиотеките – те са част от уеб; те са и най-голямото предизвикателство за библиотекарите, които трябва да преоткрият мястото си в променената информационна среда.

Първите четири закона поставят в центъра на вниманието потребителя – всички действия са насочени към задоволяване на неговите информационните нужди. В този

смисъл те отразяват начина на мислене, определян като *userism* – в основата на съществуването на уеб е взаимодействието потребители/използване. В тази връзка трябва да споменем и формулираният през 1992 г. от James Rettig шести закон – *Every reader his freedom*, приложим към различните видове услуги, които позволяват на потребителите свободно да откриват и използват информацията(6). Към посочения подход обаче има и сериозен отпор – критиците на *userism*-а посочват, че ако разглеждаме хората само като потребители, клиенти, ползватели, обществото и в частност уеб ще се превърне в пазар. Това се отнася с още по-голяма сила за библиотеките, които освен информационната си функция, имат и социални, образователни, културни функции.

Интересно тълкуване на петте класически закона дават M. V. Cloonan и John Dove, като наред с това формулират ново звучене на действието им в електронна среда(2):

1. Книгите са за ползване, т.е. осигурете използването на книгите/осигурете достъпност до онлайн ресурсите, където и когато са нужни.

2. За всяка книга – подходящ читател; т.е. премахнете бариерите пред ползването на книгите/премахнете пречките, които затрудняват ефективното използване на електронните ресурси.

3. За всеки читател – подходяща книга, т.е. отворете книгохранилищата и помогнете на хората да намерят това, което им е нужно/интегрирайте електронните ресурси в уеб сайтовете на библиотеките/институциите; направете ги лесно достъпни.

4. Пестете времето на читателя, т.е. създайте подходящи каталози, чрез които читателя бързо да открива книгите/осигурете метатърсене в електронните ресурси и възможност за навигиране.

5. Библиотеката е развиващ се организъм, т.е. разглеждайте библиотеката като част от по-голяма развиваща се общност/предлагайте 24/7 достъп по всяко време и отвсякъде до библиотеките и до интернет.

Авторите, които анализират приложението на класическите закони на библиотекознанието днес, са единодушни – те действат неизменно и сега, 80 години след създаването им. Променената информационна среда обаче изисква и адекватни промени в дейностите на всички, които се занимават със създаване и разпространение на информация.

Какви действия предприемат библиотеките?

На първо място, бяха предприети мерки за включване на електронните ресурси във фондовете на библиотеките, като се търсят различни начини за тяхното набавяне. Някои страни дори включиха тези ресурси в националните си закони за задължителния депозит. Бяха създадени стандарти и формати за описание на електронните ресурси, които позволяват откриването им. В отговор на рестрикциите за ползване, които издателите и собствениците на бази данни налагат чрез въвеждането на пароли или IP адреси, широко разпространение получи движението за открит достъп и открито архивиране; бяха създадени специализирани указатели за откриване и свободно използване на издания от този тип. Така се осъществява по-доброто прилагане на действието на първия закон – книгите/ресурсите са за ползване.

Действието на втория и третия закон е свързано до голяма степен със създаването на модерно справочно обслужване и услуги в библиотеките. Библиотеките създадоха различни форми на виртуално обслужване, а също инструкции, електронни пътеводители, програми за информационна грамотност и др., за да подмогнат своите потребители да намерят информацията, която търсят.

Четвъртият закон естествено е свързан с първите три. Създаването на публичните онлайн библиотечни каталози, т.нар. *link resolvers*, протоколите за ползване на ресурси от различни платформи, дигитализирането на част от книгите и периодичните издания

от фондовете на библиотеките, създаването на пълнотекстови бази данни и др. са само част от дейностите, насочени към бърз и лесен достъп.

Знанието, скрито в печатните и електронни ресурси, е сила, а библиотеките са естественият източник на информация и знание. В тази връзка трябва да споменем тълкуването на законите на Ранганатан, което прави големият библиотековед Майкъл Горман (1,3,4). Горман анализира тези закони и допълва приложението им в новата технологична среда, но не изобщо в уеб, а в контекста на съвременната и бъдещата библиотека. Според Горман, те съдържат ценностите, които библиотекарите изповядват и които са непреходни – променени са само изразните средства. Книгите и другите библиотечни материали са важни поради информацията и знанието, което съдържат: както за действителна, така и за потенциална употреба; те са предназначени за обществото, на което библиотеките служат – днес и за бъдещето. В същото време библиотеките трябва да осигурят материали на всеки отделен член на обществото и да са посредник в намирането на информация, като създават адекватни услуги и мениджмънт. Законите, според Горман, се основават на принципите на рационализма – библиотечните фондове са ценни само ако се използват; при комплектуването им трябва да подхождаме практично и разумно. Вторият, третият и четвъртият закон са „израз на демокрация и обслужване“ – всички ползватели имат право на бърз и лесен достъп до нужната им информацията, а действието на петия закон се свързва с необходимостта библиотеките да развиват фондовете си, но и да опазват писменото наследство (1, с. 36).

Като отчита промените на сегашната, но и на библиотеката на бъдещето, Горман създава пет нови закона на библиотекознанието:

1. Библиотеките служат на човечеството.
2. Уважавайте всички форми, чрез които знанието се разпространява.
3. Използвайте интелигентно технологиите, за да разширите услугите.
4. Пазете свободния достъп до знанието.
5. Уважавайте миналото и създавайте бъдещето.

Законите на Горман отново потвърждават мисията на библиотеките – да служат на обществото, като използват всички форми на разпространение на комуникация – традиционни и електронни. Технологиите са средството за постигане на целите, които библиотеките имат, а балансът между натрупаният опит и постиженията на новото време са в основата на успеха.

Литература

1. **Горман**, Майкъл. Нашите непреходни ценности. библиотеките през XXI век. прев. от англ. ез. Александра Дипчикова. София: Унив. изд. Св. Климент Охридски, 2006. 264 с.
2. **Cloonan**, M., Dove, John. Ranganathan Online. – B: *Library Journal*, 2005, vol. 130, issue 6, с. 58–60. Достъпно и на адрес: <http://www.libraryjournal.com/article/CA512179.html>
3. **Gorman**, M. Five new laws of librarianship. – B: *American Libraries*, 1995, vol. 26, № 8, с. 784–785.
4. **Gorman**, M. The five laws of library science then & now. – B: *School Library Journal*, 1998, vol. 44, issue 7, с. 20.
5. **Noruzi**, A. Application of Ranganathan's Laws to the Web. – B: *Webology*, 2004, vol. 1, issue 2. Достъпна на адрес: <http://www.webology.ir/2004,v1n2/a8.html>
6. **Rettig**, J. R. Self-determining information seekers. – B: *Reference Quarterly*, 1992, vol. 32, issue 2, с. 158–163. Достъпна и на адрес: <http://archive.ala.org/rusa/forums/rettig.pdf>
7. **Rimland**, Emily. Ranganathan's relevant rules. – B: *Reference & User Services Quarterly*, 2007, vol. 46, issue 4, с. 24–26.

СИНЯ ЛЕНТА ЗА ВЪЗПИТАНИК НА БЪЛГАРСКАТА ОСМАНИСТИКА

Стоянка Кендерова

По предложение на Центъра за славяно-византийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев“ (ЦСВП) през октомври т.г. ректорът на СУ „Св. Климент Охридски“ проф. дин Иван Илчев награди със Синя лента проф. д-р Йоанис Теохаридис от Кипър. По този радостен повод колективът на отдел „Ориенталски сбирки“ и всички бивши и настоящи колеги на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, с които проф. Теохаридис е в постоянен контакт, му изказват своите горещи поздравления и му пожелават много здраве и нови успехи в неговата творческа дейност.

Йоанис Теохаридис е роден през 1947 г. Той завършва специалността „История“ в Софийския университет, след което продължава образованието си чрез аспирантура на тема „Османският феодализъм в Кипър“, под ръководството на проф. д-р Бистра Цветкова. Именно през времето на своята аспирантура той беше постоянен читател на Националната библиотека и се превърна в близък приятел на колегите от Ориенталски отдел и направлението. Бяхме свикнали да го виждаме всеки ден в читалня „Проф. Марин Дринов“, надвесен над османските документи от нашия фонд. С безкрайно търпение и последователност Йоанис разчиташе текстовете им и търсеше данни за историята на своята родина – Кипър. Никога не се смущаваше и не се притесняваше да влиза и да пита за всяка една неразчетена от него или поражаваща съмнение дума. Благодарение на този свой труд той успя да подготви „Опис на турски документи за историята на Кипър“, издаден през 1984 г. от Националната ни библиотека. Впоследствие той беше преведен и на гръцки език.

След успешната защита на доктората си Йоанис Теохаридис стана преподавател в Университета в гр. Янина (Гърция), а по-късно и професор. След завръщането си в Кипър той продължи преподавателската и научната си дейност. Йоанис Теохаридис е в постоянна връзка с България, с български институти, а така също и със своите бивши колеги. Той има голяма заслуга и за популяризирането на българската култура в Кипър, като със своя личен научен принос съдейства за изследването на българското присъствие на острова.

Благодарение на активното му участие са осъществени два съвместни научни проекта на ЦСВП и Изследователския институт „Св. Архангел Михаил“ към манастира „Кикос“ на остров Кипър. Първият от тях е посветен на българо-кипърските връзки през Средновековието и има интердисциплинарен характер. Проучени са кипърските извори за българското присъствие на острова и за следите на метоха на манастира „Кикос“ в Пловдив. Проследено е и разпространението на някои култове на кипърски светци, а също и на един иконографски модел, т.нар. св. Богородица Кикоска в България. Този проект е продължение на научните дирения на проф. Ив. Дуйчев.

Другият проект е посветен на описанието на литургичните ръкописи от Кипър и в момента е пред своето финализиране. Той също ще бъде завършен с един представителен том, подготвен от проф. А. Джурова (от българска страна) и от проф. А. Яковлевич (от кипърска страна).

Междувременно проф. Теохаридис е направил дарения за библиотеката на ЦСВП

Йоанис Теохаридис със сътрудници на Ориенталския отдел на НБКМ. Отляво надясно: Петко Груевски, Цанка Николова, Минка Василева, Стоянка Кендерова, Стефан Андреев и Аспарух Велков

от редки и ценни издания на Изследователския институт „Св. Архангел Михаил“, както и други книги, свързани със средновековната история на Кипър.

Това са мотивите, поради които проф. Йоанис Теохаридис бе удостоен със Синя лента на СУ „Св. Климент Охридски“. По време на тържеството проф. Теохаридис не пропусна да изрази своята благодарност към Софийския университет, където той е получил своето образование, а така също и към Националната библиотека, която има определено място в неговото израстване като османист. Той изнесе лекция на тема „Българо-кипърските отношения през вековете“, която помещава по-долу. С разрешение на автора сме нанесли незначителни поправки в стила.

БЪЛГАРО-КИПЪРСКИТЕ ОТНОШЕНИЯ ПРЕЗ ВЕКОВЕТЕ

Йоанис Теохаридис

Първите сведения за преки отношения между българи и кипърци датират през 1156–1157 г. и се отнасят до големия спор между Охридската архиепископия и Кипърската за титлите и за титулярите. Всъщност кипърският архиепископ не се е помирявал с факта, че след създаването на охридската архиепископия, йерархически тя е била поставена над кипърската. И изразил огорчението си на съборите на ортодоксалните църкви през 1156 и 1170 г.

През 1282 и 1283 г. охридският архиепископ участвал в ръкополагането на кипърца Григорий II в анагност, дякон, свещеник и патриарх. Регистрирана е и

кореспонденция между него и Йоан Педиасим, дякон и хартофилакс на Охридската архиепископия. Както е известно, Григорий, като светски, в много кратко време е възкачил всички стъпала на йерархията, за да стане патриарх. Той също е бил много високообразован. Затова преводи на български на някои от съчиненията му били включени в сборника от 1479 г. на видния български книжовник Владислав Граматик. Тук трябва да се подчертае, че през Средновековието доста кипърски автори били включвани в български църковни сборници. Темата заслужава специално проучване.

Връщайки се на хронологическия преглед на българо-кипърските отношения през вековете, ще спрем на кипърския хронограф Леонтий Махера и неговото произведение „Обяснение на сладката земя Кипър“, т.е. Кронака или Хроника.

През 1373 г. Генуа обявила война на кралство Кипър. Генуезките военни кораби – след като плячкосвали северните крайбрежия на острова и изгорили Лимасол, поели към Пафос. За обсаждането на крепостта потърсили помощ от местното население. Както пише Леонтий Махера, примамката била хвърлена чрез разгласители към *„робите, париците, убийците, крадците, които ще пожелаят да дойдат при нас, ние ще ги приемем и ще ги направим добри другари, и ще бъдат свободни, съвсем свободни, и ще живеят с нас и ние с тях. Тогава се е събрала една група от българи и генуезците отишли с тях и... се съсредоточили българи, ромеи, татари, около две хиляди, които превзели крепостите на Пафос“*. След това същите, предимно българите, построили изкоп с морска вода и отбивали вражеските нападения. После генуезците коварно завладяли Фамагуста и пленили непълновръстния крал Петър II, кралицата-майка Елеонора и вицекраля Йоан, чичо на крал Петър. Йоан, въпреки, че бил зтворен, успял да избяга и да стигне до Кантара. Другият чичо на Петър, способният Якоб, имайки като задача да защити Кериния, изоставил Никозия, която след кратко време станала жертва на генуезците. Било извършено контранападение от Йоан и българите, които междувременно, разочаровани от генуезците, преминали на страна на лузинияните, след две обещания за освобождение. Страх обхванал генуезците. Използвали Елеонора, която заповядала Йоан да се отегли и да пази прохода към Кериния, а генуезката армия тръгнала от Фамагуста, за да завладее и това последно укрепление. Близко до село Дикомо била нападната от българите, които ѝ нанесли голямо поражение. Генуезците били спасени от един *„поп ромейн“*. Той ги е водил през една пътека, от която ударили българите и убили много. Спасените българи намерили убежище в Агиос Иларион и продължавали с подвизите си да предизвикват удивлението на Леонтий Махера.

След края на войната Елеонора, която постоянно е целяла изстреблението на Йоан, му изпратила известие в Агиос Иларион, където той се намирал с българите, че последните имали намерение да го убият. Вицекралят *„повярвал на врага си... и извършил голяма грехота, понеже несправедливо убил душите“*. След като ги водел един по един на най-високото място на крепостта, хвърлял ги долу *„и се убивали на такава голяма пропаст. Но последният се е спасил, понеже съборили го и не се убил, за да бъде разкрито, че несправедливо са ги убили“*, както изразително подчертава Леонтий Махера. И така мечтата на българите да бъдат освободени и да се върнат в родината си угаснала поради династичните съперничества на кралския двор на лузинияните.

На въпроса как българските бойци са се озовали в Кипър, отговорът се намира в генуезките и във венецианските архиви. В тях се пазят доста актове от цъфтящите през вековете средиземноморски пазари за роби, на които били купувани и

продавани българи с местоназначение Кипър. Няма съмнение, че те са били бойци, които били пленени в битките между Османската империя и България. Тук може да се припомни, че на третия ден от влизането на османската войска в Никозия, на 11 септември 1570 г., бил устроен пазар за продаване на търг на пленниците, цената на които била нищожна, поради изобилието на стоката.

Завладяването на Кипър от Османската империя по трагичен начин отново довело български войници в Кипър. От един османски *tevacib defter*, т.е. дефтер за заплати на еничарите, които служели на острова от 1573 до 1577 г., в който е отбелязано и мястото на произхождението им, черпим данни, че от София са произхождали 15, от Пловдив – 6, от Видин – 5, от Силистра – 3, от Гоце Делчев – 3, от Ямбол – 3, от Провадия – 2, от Хасково – 2, от Русе – 2, от Бургас – 1, от Пазарджик – 1, от Толбухин – 1, от Кюстендил – 1, от Нова Загора – 1 и от Нови пазар – 7; общо 67. Тези еничари били продукт на най-безчовечната мярка и на най-жестокия начин

Проф. Йоанис Теохаридис благодари за високото отличие и чете лекцията си за българо-кипърските отношения. Вляво: проф. Иван Илчев, ректор на СУ „Св. Климент Охридски“

на асимилация с големи за християнските народи последици (*devşirme* системата). Не са известни годините, когато тези деца са събрани. Като се имат предвид обаче, от една страна, времето, нужно за усвояване на турските нрави и обичаи и начина на живот на тези млади създания, и от друга – времето, прекарано за военното им обучение, считаме, че това е станало през средата на XVI в., период на увеличени нужди от бойци за Османската империя.

От горепосочените данни се констатира, че събирането на деца било приложено в цялата страна. При това от научни изследвания за това време се констатира, че в България и в другите балкански страни е била наложена масова ислямизация, особено в Тракия. В източната част на Егея тя била засилена, докато в западния край е взела катастрофални размери. В Западна Тракия ислямизацията е била интензивна, а по същото време в Родопите християнското население намаляло. В Македония

била разпространена и в малките села. Заслужава да се отбележи, че ислямизацията не е взела заплашителни размери западно от София, както се потвърждава и от данните на нашия дефтер.

Следващото сведение за българо-кипърските отношения се отнася до Космас Маврудис. Той е бил питрополид на Китион за много кратко време – през 1675–1676 г. Напуснал Кипър и от 1682 до 1702 г. се оказал в диоцезата на Охридската архиепископия, в началото като игумен на манастира „Св. Иван Владимир“, после като местоблюстител и настоятел на архиепископията и накрая като Драчки митрополит.

Поради отсъствието на сведения по темата за XVIII в. преминаваме към Гръцкото въстание от 1821 г., когато български и кипърски доброволци воювали заедно за свободата. Заслужава да се отбележи, че някои кипърци служили под командването на българския командир на кавалерията – прочутия Хаджи Христо.

В ръкопис от XIX в. на Етрополския манастир четем: *„В 1846 година на 20 април аз, иеромонах Мелхиседек, кипърец, дойдох от Константинопол и станах игумен на манастира „Света Троица“ край село Етрополе през дните на преосвещения Ловчански митрополит господин господин Мелетий и при патриаршестването на господин Антим“*. Горепосоченият Мелхиседек е съвсем непознат в библиографията.

Както е известно, една от най-важните цели на националноосвободителната борба на българския народ било възстановяването на автономна българска църква. Настояването пред Високата порта и Цариградската патриаршия било усилено след издаването на Хатихумаюна през 1856 г. През 1867 г. патриарх Григорий VI предложил автономна българска Екзархия с ограничени правомощия. Българите не приели предложението. Вместо това учредили църковен център в Ортакой. В кризата се намесила Портата, като предложила два плана за разрешаването на въпроса, но те не били приети от Патриаршията. По нататък Григорий се опитал да свика синода, обаче противодействията на Русия и на Портата го осуетили. И така през 1870 г. султанът издал ферман за учредяването на Екзархията. Тогава патриархът изпратил писмен меморандум и до кипърския архиепископ Софроний, който изглежда, че закъснявал с отговора си под предлог, че му било необходимо време, за да получи одобрението и на другите кипърски йерарси. С друго писмо Григорий изискал от Софроний да ускори отговора с мнението на кипърската църква. Поради българския въпрос Григорий си подал оставка на 10 юни 1871 г. Неговият приемник, Антим VI, успял да свика синода през август 1872 г. Във вихъра на събитията българският синод изпратил писмо на 6 януари, написано на гръцки, до кипърската църква. В писмото се излагало мнението на българската църква и се правел опит тя да убеди Софроний да се дистанцира от действията на цариградския патриарх. Накрая архиепископът на Кипър участвал в синода и подкрепил решението, с което българската екзархия била обявена схизматична. В свое изказване по време на дискусиите той казал и следното: *„Църквата винаги е задължена да показва снизхождение и великодушие на греховниците, затова моето мнение е доброжелателно с надеждата отклонилите се да се възвърнат в правия път; никога не възнамерявах да предизвикам дълга дискусия, просто бях подтикван, от една страна, от мисълта да не би да бъде сметнато, че Светият синод отлъчва целия български народ, и едновременно, от друга страна, от познатия принцип на Църквата, която моли Бога за опрощаване на всичките наши съзнателни и несъзнателни грехове“*.

Това изказване на архиепископа, че поне кипърската църква и нейното паство не отлъчват целия български народ, не са били празни думи. Няколко години след това те се реализират на дело.

Както е известно, Априлското въстание от 1876 г. било жестоко потушено. Заловените революционери, някои след предаделство, били осъдени на затвор или на затвор и заточение в отдалечени провинции на Османската империя, включително и в затворите на Никозия. Историческите доказателствата са много. Споменавам някои. В писмо, написано на 29 юли 1877 г. на кораба „Аполон“, подателят Кирил Ботев известява на получателя Евлогий Георгиев, че е бил осъден в Акя заедно с други 34 души и че и в Кипър били заточени българи. В списъка на осъдените на затвор и на заточение на различни места, между които и Кипър, ще добавим Петър Маринов, който изпраща молба до Народното събрание в София, за да му бъде отпусната пенсия като участник във въстанието и заточеник на остров Кипър. За целта той притежава свидетелство, издадено от Пещерското околийско управление. Въз основа на свидетелство, издадено също от Пещерското околийско управление, като участник във въстанието и заточеник на остров Кипър, Константин Клисаров също моли Народното събрание да му бъде отпусната пенсия. Има девет свидетелства, издадени от общинските управления на различни селища, за дейността на Огон Иванов и други заточеници в Кипър. Стояна Петкова Щърбанова от Ново село моли Народното събрание за пенсия като съпруга на участника във въстанието и заточеник на остров Кипър Петко Щърбанов. Такава молба отправя и Петьо Буюклиев от Севлиево до Народното събрание за увеличаване на пенсията му като участник във въстанието и заточеник на остров Кипър. Списъкът на Иван Кузмов съдържа данни за 32 въстаници, между които и за заточениците в Кипър Кръстьо Еленков и Радомир Делиниколов. В писмо на поп Атанас Гъбенски до Атанас поп Атанасов в село Гъбене, изпратено от Кипър на 12 декември 1876 г., пише, че в Кипър *„стигнахме на ноември, на 1 ден, и ни запряха в голям затвор с пранги и ни пуцат веднъж и вечер в сахата по 10 вечерта“*.

Най-впечатляващи обаче са сведенията от спомените на копривщенския революционер Танчо Шабанов. Те представляват особен интерес, тъй като дават важни сведения за Кипър като едно от местата, където биват заточавани български революционери от Априлското въстание. Освен това чрез тях се открива интересната и колоритна личност на автора, който ги илюстрира. При съпоставянето на спомените му с други източници във връзка с описваните от него събития се оказва, че те са напълно достоверни и могат да служат като първокласен извор.

Танчо Шабанов е роден между 1844–1847 г. в Копривщица. Революционната му дейност започва около 1877 г., когато станал член на Копривщенския революционен комитет, основан от Левски. Неговото кафене се превръща в място за заседание на комитета. Танчо Шабанов е един от близките съратници на Г. Бенковски, Т. Каблешков, Н. Стоянов и други видни копривщенски революционери. По време на въстанието неговият дом е склад за оръжие и място за заседания на революционерите. След потушаване на въстанието той е арестуван в резултат на предателство. Времето от арестуването до заточаването му на остров Кипър (15. IX. 1877 г.) прекарва в различни затвори, където разпитите и боят са ежедневие.

Режимът за заточениците бил различен в затворите на Никозия. Както пише Танчо Шабанов, те били затваряни в затвора на крепостта само вечерно време, а през деня, вързани с вериги на краката, могли да се разхождат и да упражняват някакъв занаят. *„Ние живяхме в този затвор много добре, защото през нощта ни*

затваряха, през целия ден седяхме по двора... Като видяхме, че там ще можем да живеем, ние започнахме да се занимаваме с работа, кой каквото може, а аз се занимавах с плетенето на зимбили или да шаря кутии“ – подчертава той.

Друг момент, на който Танчо Шабанов обръща специално внимание, е топлото отношение на местното население към заточениците. Пише, че в Никозия пристигнали в три часа сутринта. Като седнали в двора на крепостта, за да си отдъхнат, при тях дошли няколко местни жители и ги почерпили с кафе. Предложили им и храна. Когато жителите на Никозия разбрали кои са, веднага им се притекли на помощ: *„В този затвор, щом пристигнахме, тамошните гърци ни донесоха пет-шест юргана за завивка и няколко ризи и гащи, и по няколко гроша пари“*. Местните хора не ги забравяли и често им помагали с пари, особено по случай големите християнски празници. Танчо Шабанов споменава, че *„...за Коледа пак ни донесоха по няколко гроша, тъй и за Великден“*, факт, който не е маловажен за заточениците, тъй като храната по онова време е била евтина, както сам отбелязва Шабанов.

Друга вълнуваща картина ни се разкрива при освобождаването и заминаването на заточениците. Те, като вярващи християни, помолили местните жители да им отворят най-близката черква, за да се помолят. Черквата била отворена, камбаните биели, последвала литургия.

Понеже оставали четири дена до заминаването им обратно за родината, заточениците обиколили целия град и явно се сприятелили с много местни жители. Това личи от следващия откъс от спомените на Танчо Шабанов: *„...когато щяхме да тръгваме от този град, няколко души, младежи, ни събраха помощ и на всеки от нас дадоха по 20 гроша пари от събраните. Като натоварихме колата и тръгнахме, мнозина от младежите ни изпратиха до края на града и се върнаха назад, защото вече стана късно – те не можеха да стоят повече при нас и да искаха, защото часът стана 12 и калето се затваряше“*.

Заточениците тръгнали от Никозия за Ларнака, за да се качат на кораб за Цариград. Там трябвало да чакат три дни. Затова попитали за ханче. Отговаряйки им, че нямало такова, хората ги разпитали кои са. Като разбрали, че са български заточеници, завели ги при черквата „Св. Лазар“, отворили и им дали в нея да спят.

Не ще и съмнение, че това топло и трогателно отношение на местното гръцко население към българските заточници било продиктувано от съчувствие и обич към хора, които те напълно разбирали. Нали и самите те 300 години били под същото владичество, нали и те предприемали многобройни опити за освобождение! При това не трябва да се забравя и еднаквото вероизповедание.

Колко са били българите, заточени в затворите на Никозия? Трудно може да се уточни техният брой. Танчо Шабанов пише, че заедно с него в крепостта на Никозия били изпратени 43 революционера, а като пристигнали там, заварили и други – от Габрово, без той да споменава за техния брой.

Краткотрайни били гореспоменатите вълнуващи сцени между българи и кипърци. Всички българи имали за идеал Санстефанска България, т.е. съединение на Княжеството с Източна Румелия и с Македония. През 1880 г. в Източна Румелия била създадена организация с такава цел. Начело застанал Захари Стоянов. От април 1885 г. организацията се преименувала в Български таен централен революционен комитет, който подготвил и съответните акции. Планът предвиждал вълнения в провинциите и бързото съсредоточаване на участниците в центъра на управлението. И така на 3 септември 1885 г. всички групи се устремили към Пловдив. Властите не реагирали. Последвала прокламация за съединението и за съставянето на правителство.

На 8 септември княз Александър Батенберг приел титлата на княз на съединената държава и на 9-и пристигнал в Пловдив заедно с премиера Петко Каравелов.

Въпреки че съединението на Източна Румелия с Княжество България нарушавало решенията на Берлинския конгрес, реакцията на Великите сили се определяла от техните интереси. Русия, поради нейната вражда към българския княз, реагирала негативно, а Англия – позитивно, понеже се ограничавало руското влияние в региона. Независимо обаче от становището им, в началото на октомври Великите сили издали обща декларация, призовайки балканските страни да не извършат друго нарушаване на международните конвенции.

От съседните на България държави най-остро реагирала Сърбия, която в началото на ноември обявила война на България. Въпреки първоначалните поражения българската войска преминала в контранападение и сразила сърбите, отваряйки пътя си към Белград. Спряла след намесата на Австро-Унгария, след което България и Сърбия подписали мирен договор. Мирен договор подписали България и Турция. Въпросът на Източна Румелия бил решен всъщност с признаването на свършения факт.

В Гърция под натиска на всекидневните демонстрации правителството на Дилиянис, заедно с военнлюбивите декларации, имало претенции към Турция за тази част от Епир, която ѝ се полагала според Берлинския конгрес. Гърция паралелно обявила мобилизация. Последвали две предупредителни ноти от Великите сили на 30 декември 1885 и 12 януари 1886 г. с ясната постановка, че въпросът за Източна Румелия е приключен окончателно. На 14 април 1886 г. Великите сили дали ултиматум и няколко дни след това наложили морска блокада на Гърция. Фактите довели до правителствена смяна в началото на май. Новият министър-председател, Трикупис, бил принуден да се подчини.

Когато се разигравали гореспоменатите събития, в Кипър били организирани големи митинги за осъждане на присъединяването на Източна Румелия. Подобни митинги били осъществени и през 1894 г. по повод издаването на два берата от султана за учредяването на две нови български митрополии в Македония. Резолуциите от митингите възлагали на архиепископа да извести султана за исканията на кипърските гърци. Нещо, което той след решение на Светия синод, направил.

Независимо от по-горните факти, през 1894 г. игумен на Бачковския манастир станал кипърецът Макариос Склаунис, син на Солон Соломи, който бил обезглавен на 10 юли 1821 г. във връзка с трагичните събития в Кипър тогава. Макариос, след като е бил ръкоположен за архимандрит, бил учител в доста училища на Кипър, както през 1852 г. в първото общинско аиллодидактическо училище в Кериния, през 1853 г. – в училището на Пелапайс и съответното на Морфу през 1854 г.

Като че ли извън събитията стои сведението, че през XIX в. в Кипър се активизирал българският фабрикант на тютюн Хаджиянис Кусев. На острова той пристигнал от Смирна и наел фабриката за тютюн на Кирязис. В началото на века имало един кипърец, който живеел и търгувал във Варна. С реклами в тогавашния кипърски печат той търсел пазар за произведенията на своята деятелност.

В началото на XX в. антагонизмът по Македонския въпрос се изострил предимно между България и Гърция. Докато в убийствените битки вземали участие и кипърски доброволци, в градовете на острова били организирани масови протести. По-нататък обаче, в първата съюзническа Балканска война, кипърски доброволци

воювали с българите за общата цел, докато през втората Балканска война се противопоставили като врагове.

Изобщо до Втората световна война чувствата и действията на кипърците относно българите се намирали в пълна зависимост от българо-гръцките отношения и съответно се отразявали в печата. От началото на XX в. до началото на Втората световна война, поради Македонския въпрос, печатът бил враждебен спрямо българите. Когато към края на първото десетилетие на века започнало сближението между България и Гърция, кипърският печат изоставил враждебността и преминал от неутралност към положително отношение. А по-нататък статиите ставали от хвалебствени до възпяващи и накрая дитирамбически. Но не за дълго. През Междусъюзническата война, когато България и Гърция воювали помежду си, на българите били приписвани почти всички отрицателни прилагателни, с които разполага гръцкият език.

По същото време малко сведения се съдържат в българския печат за Кипър и те се отнасят до архиепископския въпрос от първото десетилетие на XX в. Изключение е любимият на българите стих на моряка и поет Никола Вапцаров:

*Ти помниш ли морето и машините
и едрите звезди над Фамагуста?*

Интересът на българския печат и на българското обществено мнение, и то с добри чувства, се увеличава през националноосвободителната борба на кипърците в средата на XX в., която завършва, както е известно, със създаването на Република Кипър на 16 август 1960 г. България установява дипломатически връзки с нея на 30 октомври. Оттогава отношенията между двете държави са приятелски. Не се спирам на политическите връзки, защото темата е обширна, а само подчертавам, че България беше и е стабилен приятел на Кипър, а и с влизането ѝ в Европейската общност сътрудничеството между двете страни стана още по-тясно.

Развитието на търговския сектор също е възходящо. До политическата промяна в България от страна на Кипър първата дума имаше несъществуващата вече компания „Делта“. Днес много кипърци се реализират в България и много българи в Кипър. И да не се забравя, че след турската инвенция през 1974 г. стотици кипърски работници намериха през тези жестоки години работа в България, докато днес хиляди българи търсят по-доброто си бъдеще в Кипър.

След премахването на българската схизма през 1940 г. и особено след възстановяването на Българската патриаршия през 1953 г. отношенията между българската и кипърската църква не само се възобновиха, но и станаха много приятелски. Припомням посещението на многочленната делегация начело с кипърския архиепископ Хрисостомос II през 1979 г., посещението на българския патриарх в Кипър през следващата година и участието на кипърската църква през 1983 г. в честванията на 30-годишнината от възстановяването на Българската Патриаршия и 900-годишнината от основаването на Бачковския манастир.

Много български футболисти и баскетболисти играха в кипърски отбори. Специално бих споменал треньора Спасов, който повдигна достойнството на кипърския национален отбор. Доста български треньорки пък допринесоха за удивителното развитие на художествената гимнастика в Кипър.

През 60-те години на миналия век в българските университети продължиха обучението си първите кипърци, въпреки че през 1950 г. някои кипърци следваха в тогавашната партийна школа. Следването на кипърци в България продължава във

възходяща линия. Тук трябва да се подчертае, че българските възпитаници основаха българо-кипърско дружество, което имаше богата дейност – с кулминационна точка тържеството за 24 май. Днес активността на дружеството е в летаргия.

Въпреки предубежденията някои от българските възпитаници допринасят за разнообразието на кипърското общество. Споменавам най-известните: правителствения говорител Стефанос Стефану, министърката на труда Сотирула Харалабус, парламентарния представител на АКЕЛ Никос Кацуридис, бившия министър на здравеопазването и сегашния председател на съвета на Кипърския университет Харис Харалабус, бившия кмет на Фамагуста Янакис Скордис, дългогодишния заместник-кмет на Морфу Харис Харалабус, специалиста по борбата с наркотиците Кирякос Вересиес, Янис Николау и Петрос Теохаридис – в масовите средства на съобщенията, директора на археологическия отдел Софоклис Хаджисавас (допреди няколко години), директора на неврологията Андреас Димитриу (допреди няколко години), директора на електроцентралата на Декелия Андрос Полидоридис, декана на факултета на хуманните науки на университета „Фредерик“ Сотирис Теохаридис, говорителя на кипърската авиация Кирякос Кириаку и др. Нека ме извинят онези, чиито имена не съм споменал. Изобщо има и доста други, които работят в обществените служби в почти всички секции или поддържат частни кабинети.

Отсъствието на кипърски университети допреди няколко години е и причината, поради която нямаше български студенти в Кипър. През последните години обаче се забелязва и това явление. С течението на времето сигурно броят на българските студенти в Кипър ще се увеличава, тъй като много българи вече са се установили за постоянно тук. Припомняме освен това, че скоро в Кипър ще се открие филиал на Варненския университет. Заслужава да се подчертае и фактът, че между Университета на Кипър и Софийския университет „Св. Климент Охридски“ има подписан договор за сътрудничество.

Относно театралното сътрудничество между българи и кипърци най-значително място заема Сатиричният театър, защото в него властват българските възпитаници – неговият председател, Спирос Панделидис, опората му – Костас и Панайота Кавкаридис, сътрудниците Микис Лоизу и Антонис Пуласкаридис. Сатиричният театър постави пиеси от български автори и с него са работили български постановчици, актьори и музиканти. Специално трябва да се спомене името на Светослав Пеев, който седем години беше в Кипър като постановчик, артист и преподавател в Драматичната школа.

Да припомним, че семейството актьори Андреас и Моника Мелеки са също български възпитаници.

За отношенията ни в областта на литературата и поезията ще отбележим издаването на български през 1995 г. на „Антология на кипърската поезия“ (2003), на произведения на Георгиос Филипу-Пиеридис, на Христос Хаджипапас, на Василка Хаджипапас и на Г. Молескис, през 2008 г. на Ники Марагку и през 2011 г. на Кирякос Харалабидис, Панос Йоанидис, Христос Хаджипапас и Василка Хаджипапас. Превеждането на българска литература и поезия става в Гърция, където са преведени редица български автори и заглавия. Дори някои са преиздадени за трети път. Въпреки това Христос и Василка Хаджипапас, които са български възпитаници, посветиха през 1981 г. в списанието „Неа Епохи“ специална публикация на българската поезия и преведоха поеми на големия български поет и революционер Христо Ботев, на патриарха на българската литература Иван Вазов, на Елисавета Багряна, Христо Смирненски, Никола Фурнаджиев, Димчо Дебелянов, Гео Милев

и Никола Вапцаров. През 2010 г. Христос и Василка Хаджипапас представиха в същото списание в гръцки превод поеми на Георги Константинов.

В областта на културните отношения обаче може да бъде направено много повече. Смятам, че най-големият принос принадлежи на Фондацията „Левентис“, която е финансирала реставрацията на костницата в Бачковския манастир. Резултатите са обобщени през 2003 г. в Пловдив от Елка Бакалова, със сътрудничеството на Васос Карайоргис и Луиза Левентис, в книгата *The Ossuary of Bachkovo Monastery*.

В науката Кипър присъства в много изследвания и книги на българските историци. Специално трябва да се споменат двама автори – незабравимият професор в Софийския университет Петър Тивчев и директорът (допреди няколко години) на Института по Балканистика Агоп Гарабедян. Първият, който ни напусна много рано, беше посветил последните си години на кипърската история. При посещение в архивите на Ватикана той се запознал с Хрониката на Леонтий Махера и се влюбил в него. Плод на неговите изследвания са няколко публикации. Споменавам статията му „Леонтий Махера като историк на Кипър“, която бе публикувана в прочутото руско списание „Византийски Временник“, както и книгата му с преводи и коментари на обширни откъси от Хрониката на Леонтий Махера. Вторият, Агоп Гарабедян, писа доста за съвременната кипърска история. Припомням книгата му със заглавие „Национално-освободителната борба и провъзгласяването на Кипърската република (1945–1960)“, издание на Българската академия на науките. За събирането на архивен материал и библиография Агоп прекарва в Кипър почти година. Кипърецът Андреас Тилиридис пък през 1987 г. публикува статията „Българският въпрос и кипърската църква“. Екатерина Аристиду изследва сходствата между архимандрит Киприанос и Паисий Хилендарски и изнесе доклад през 1987 г. на конгрес по българистика. И някои мои публикации се отнасят до българската история, но по понятни причини няма да влизам в подробности.

Накрая ще се спра на отношенията между манастира „Кикос“ и България. Най-напред се налага да се спомене метохът на манастира в Пловдив. Неизвестна е все още датата на основаването му. Сигурно е, че през 1740, 1750 и 1758 г. кикоски монаси са посетили Пловдив, най-вероятно за събиране на помощи. Метохът се споменава в Описа на манастира от 1751 г., както и по-късно – през 1782, 1817 и 1819 г. Кога е бил продаден метохът все още не ни е известно. За съжаление повече сведения няма. Сигурно кикоските монаси са сътрудничили със селяните в околната област, както е ставало с метоха на манастира в Одрин. Там даже в средата на XIX в. работел един българин с името Госбодинис (най-вероятно Господинов), който, след като убил йеромонаха Мелетиос, откраднал парите му и хвърлил трупа му в близката река. По-късно Госбодинис бил арестуван и екзекутиран.

Преди няколко години помолих мои приятели от България да локализируют мястото на метоха в Пловдив. Техните усилия се оказаха без резултат. И ако една изследователска експедиция *in situ* е възможно да има по-голям успех, сигурно е, че издаването на гръцкия архив на манастира ще изнесе куп нови данни и за метоха.

Еклисиархът на манастира, Кикос Харитон, ръководи манастира през 1826 г., когато игуменът Неофитос се е намирал в Цариград. Изглежда, че той по-късно се е настанил в метоха на манастира в Бешикташ. През 1886 г. е бил избран за епископ на Аргируполис и през 1889 г., т.е. през тези трудни години в отношенията между

българи и гърци, за митрополит на Несебър. Подал си поставката през 1906 г. поради здравословни причини.

Удивително е отношението между светата кикоска икона на Богородицата с България и българите. Много от изображенията на Кикотисата все още не са станали предмет на изследване. Иконографската схема „Света Богородица на Кикос“ има своето разпространение в България на три основни етапа, разделени и обособени в типове:

- първият и най-ранен се открива в надгърдните икони от XIII–XIV в. в региона на старата българска столица Преслав;
- вторият и най-разпространен е типът от българското Възраждане, най-често работен от самоковски майстори зографи;
- третият тип е от XIX в. и е повлиян от Русия;
- съществува и един четвърти тип. Това са икони от типа „Богородица Одигитрия“ със смесване на иконографии от българските възрожденски майстори, при което се получава нов и интересен регионален образ.

Кикотисата се намира в България като:

- иконни изображения в храмове на градове и села, галерии, музеи и частни колекции;
- стенописи в храмове;
- щампи и литографии;
- подготовителни рисунки в архивите на български зографи, съдържащи проекти за иконографията;
- надгърдни икони от късното Средновековие.

Тук ще приведа само два многоизвестни примера: олтарната икона „Света Богородица с архангели“ в митрополитската черква „Успение на Пресвета Богородица“ в Самоков от 1834 г. с автор Димитър Христов Зограф; и стенописа върху купола от открития нартекс в Рилския манастир от 1843 г. с автори Димитър Христович Зограф и Замфир Димитров (Станислав Доспевски).

Идвайки към съвременната епоха, ще се спрем в началото на XX в. и по-конкретно на Балканските войни. Тогава манастирът „Кикос“ възглавил движението за събиране на животни и пари, а и самият той дал много щедра финансова помощ. Седем кикоски монаси са взели участие като доброволци на фронта, като в първата Балканска война са воювали с българите за една обща цел, докато във втората са се оказали врагове. Между доброволците е бил и Хрисостомос, който по-късно става игумен на манастира.

И сегашният игумен на манастира и митрополит на Кикос и Тилирия, г-н Никифорос, установи отлични връзки с българската църква. В трудни времена за Българската Патриаршия той оказва значителна помощ и подкрепа. Нека не се забравя, че и неговият дякон, отец Ангел, е българин по произход.

Връзки с научни български учреждения създадоха и съответните научни кикоски учреждения. В двата конгреса, организирани от Световната трибуна за религиите и културите (през 2002 и 2003 г.) взеха участие и български учени, между които проф. Кирил Топалов и проф. Аксиния Джурова.

Преди няколко години директорът на византийския отдел на Центъра за изследвания Андреа Яковлевич беше установил сътрудничество с директорката на Центъра за славяно-византийски проучвания „Иван Дуйчев“ проф. Аксиния Джурова във връзка с кипърските ръкописи, запазени в гореспоменатия институт. През 1996 г. Центърът за изследвания издаде книгата „Продължение на трагедията от 1821 г. Непублику-

ван османски извор за Кипър 1822–1832 г.“ – с автори моя милост и доц. Стефан Андреев. Сътрудничеството с Центъра за славяно-византийски проучвания „Иван Дуйчев“ продължи, като Центърът за изследвания финансира научна програма на тема „Кипър в българското Средновековие“. Резултатите бяха отлични. Бяхме решили да организираме симпозиум, за да ги представим, а след това да ги издадем и на двата езика. Финансовата криза ни изпревари. Разходите за преводи обаче се оказаха доста повече от изследователските. Да се надяваме на по-добри времена...

Центърът за изследвания „Св. Архангел Михаил“ установи връзки и с Нов български университет, и по-специално с доц. Лъчезар Стоянов и неговите сътрудници. Програмата бе наречена „България в кипърския печат и Кипър в българския печат от 1878 до 1974 г.“. След сондажно проучване определихме хронологическите рамки на първия том: от 1878 до 1912 г., т.е. да започва от Берлинския конгрес, когато България получава автономията си, макар и осакатена, а Кипър бива прехвърлян като вещ от Османската империя на Великобритания, и да приключва с Балканските войни. Събраният материал е крайно удивителен – повече от 2000 страници! Надяваме се скоро да бъде издаден.

Основни, също османски извори за кипърската история по време на османското владичество са съхранени в архивите на Ориенталския отдел на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Техният каталог – на български и на гръцки – бе съставен от мен през 1984 г. Сега превеждам тези документи и ги подготвям за издаване, но много работа ми предстои.

Опитах се накратко да ви представя българо-кипърските отношения през вековете. Почти всички от засегнатите теми могат да бъдат развити в статии, студии, дисертации, монографии, книги. Но най-вече се чувства необходимостта от създаването на Факултет по славянски филологии в един от кипърските университети, който ще бъде от полза за всички.

Новини

Проведе се VIII Студентска научна конференция и изложба на Университета по библиотекознание и информационни технологии (УниБИТ) на тема: „Информация–комуникация–познание“ (Information–communication–knowledge).

Сред почетните гости бяха представители на дипломатическите мисии у нас и на чуждестранни културно-информационни центрове, видни дейци на науката, експерти от водещите центрове на информатизацията – Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, Българската академия на науките, Софийския университет „Св. Климент Охридски“, изтъкнати държавни, административни и духовни лица, творци и общественици.

Форумът беше посветен на 250-годишнината от създаването на „История славяноболгарская“. В рамките на три секции („Библиотекознание и библиография“, „Информационни технологии“ и „Културно-историческо наследство“) и три кръгли маси („Етимология“, „Антология“, „Паисиада“) студентите представиха 94 доклада и научни съобщения и проведеха конкурс за най-точно, кратко и изчерпателно определение на феномена „знание“.

*Светла Струмина
Тервел Стилианов*

ПРЕМИЕРА НА „ТАРАЛЕЖ СЕ ЖЕНИ“ ОТ ЯНА ЯЗОВА

Томът с детски творби на Яна Язова „Таралеш се жени“, издаден по повод стогодишнината от рождението ѝ, бе представен на 31 октомври т.г. в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Организатори на премиерата бяха Издателство „Изток-Запад“ и Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Премиерата откри директорът на Националната библиотека, проф. дфн Боряна Христова. Последва кратко изказване от страна на издателя Любен Козарев. Актрисата Божидара Цекова рецитира едноименната поема „Таралеш се жени“,

Малката Радост Дойчева с личния си екземпляр на книгата

„Гъсана Ана“ и др. стихове от Яна Язова. Литературоведът Росица Чернокожева от Института за литература към БАН прочете есето си, озаглавено „Една приказка на Яна Язова през призмата на несъзнаваното“. Д-р Мая Горчева говори за детското четене и мястото на творчество на Яна Язова в литературата за деца. Малката почитателка на Яна Язова, Радост Дойчева, рецитира стихотворението „Баба Есен“. Заключителни думи каза съставителят Петър Величков.

В тома са събрани творбите за деца на Яна Язова, публикувани в периода

1937–1943 г. Те са били изключително популярни навремето, но са непознати от десетилетия и затова не са заели своето място в българската литература за деца. Повечето от тях третираат теми за героизма или за вярата в Бога, поради което е било невъзможно да излязат след 1944 г. Трябва да се отбележи, че Яна Язова е сред първите, които създават творби, съчетани с рисуване, което е доведено до съвършенство в малката книжка от 1941 г. „Лица в черти, във стихове и колелца“, включена в тома „Таралеж се жени“. Чрез нея малките читатели се научават да рисуват образите на св. св. Кирил и Методий, Левски, Ботев, Иван Вазов и други велики българи.

Отдел „Библиотечна координация“

ЕДНА ПРИКАЗКА НА ЯНА ЯЗОВА ПРЕЗ ПРИЗМАТА НА НЕСЪЗНАВАНОТО

Росица Чернокожева

Яна Язова е написала 18 приказки за деца, повечето създадени след 1939 г. и публикувани в детски списания. През 1941 г. са събрани и издадени десет от тях в книгата „Герой“. Мотивът в приказката „Златната ръка на света Богородица“ е прастар. Библейски. За единоборството на доброто и злото. За силата на вярата и изпитанията, на които я подлага злото. Аз бих искала да я разгледам по-различно. През несъзнаваното. Несъзнаваното, което тлее у всеки от нас или е изтласкано, както забравените ни ранни детски спомени и сънищата. С революционното си откритие за несъзнаваното З. Фройд доказа „че Азът не е господар в собствения си дом“ и разбуди духовете. Тук са латентните ни и алтруистични, и деструктивни импулси, които биха се проявили.

С простотата на приказната форма Яна Язова ни завладява още с началните редове: „Вървели по пътя за града дяволът и селянинът, черни-почернели в лицето, като изгорял хляб. Дяволът почернял от яд, а човекът от грижи. Дяволът мислел какво зло да направи на човека. А селянинът мислел за болното си момченце“.

Особена симпатия се долавя в сравнението „като хляб“. То излъчва силата на святата, изконната храна, която слагаме на трапезата си. Хляб, но изгорял. Може би не само лицето е изгоряло, а и душата. Езиковата фигура „черни-почернели“ се родее с фолклорно изразяване и градира чувството. Кой всъщност върви по пътя? Дали са двама? Може би е един? Дяволът като „сянка“, „двойник“ на човека отдавна битува и като фикция, и като литературен образ. Реалният ни свят с катадневните преживявания, със социо-културната детерминираност, това е нашето „Аз“ и „Свърхаз“. Но там някъде в несъзнаваното тлеят и нагонните импулси – така нареченото „То“. „То“ би се домогвало често до нашето съзнавано, ако не беше цензурата, ако не бяха нашите възпиращи го волеви понятия и действия, като „трябва/не трябва“, „позволено/непозволено“. И все пак „То“ ни напомня за себе си. Понятието „несъзнавано“ се променя през различните етапи от развитието на Фройдистката теория. Фройд го разглежда като система и обобщава неговите характеристики по следния начин: първичен процес, отсъствие на отрицание, на съмнение, на степени

на увереност; безразличие към реалността и регулиране единствено от принципа удоволствие–неудоволствие. Несъзнавано и съзнавано не са рязко отграничени и е възможно взаимопреливане.

Яна Язова ни прави съпричастни с драмата на селянина. Жена му и четирите му деца са починали. Петото, последното, лежи болно. Бащата го е „оставил на Божиата майка“. Тоест на съдбата и в съвсем житейски план тя като че ли се грижи за него, защото над леглото на болното дете виси „жълта бляскава икона на Божиата майка“. Колко безнадеждност и едновременно надежда има в това – да си оставен на Божиата майка. Текстът продължава така: „Дяволът никога не можел да сваля без човешка помощ тая икона“. Дяволът е безсилен, докато ние сами не му помогнем да ни надвие. Ако се предадем. Ако загубим вярата си. Ако сами не му дадем силата си. Към това може би пак ни тласкат нагоните. В „Три студии върху сексуалността“ (1905) З. Фройд въвежда термина „нагон“. „Дълбинната психология“ (психоанализата) обясни дуализма на нагоните, на Ерос и Танатос, на едновременния стремеж към самосъхранение и към смъртта и тяхната специфика взаимно да се потенцират. Дал последните пари за лекарство на детето, бащата се спира пред магазин за детски играчки. „Колко би се зарадвало моето момченце, ако да имаше ей там оная сабичка... – въздъхнал си селянинът.“ Това възвратно „въздъхнал си“ – на себе си – той няма пред кого да въздиша, ни внушава безкрайната самота на този човек, сам с мъката си сред безкрайния свят.

„Аз мога да ти направя такава сабичка.... – обадил се до него дяволът и тозмиг се превърнал на работник.“ Не може да не си помислим за многоликостта на злото, за многообразните му превръщания, на които е способно. В много случаи нашето „Аз“ се изправя срещу себе си и е изненадано само от себе си. Сигурно това е промъкналото се и претендиращо несъзнавано. Но това е и най-дълбоко стигащият път към самопознанието.

„Кой си ти? – стреснал се бащата, който никак не виждал, че до него върви някой.“

От самото начало този човек „никак не виждал“, погълнат от мъката си, друго около себе си. Това „никак“ придава особен нюанс за състоянието на селянина. Тук е и завръзката на фабулата. Дяволът с хитрост ще отиде в дома на човека. Предложението му, изразено по перфидно невинен начин, е стъписващо и кощунствено. Със златния обков на короната от иконата на света Богородица ще облепи сабичката и ще украси дръжката с бисерите на очите ѝ. Пред какво е изправен един баща! Душата му е разкъсвана пред дилемата: да „зарадва последните земни погледи“ на детето си с бляскавата сабичка и кощунството, което би извършил. Какво провиждаме в текста? „Детето охкало и стенело. В стаята царувала сива бедност и студенина.“ Яна Язова знае как да говори на сърцата ни. Езикът, на който пише, съчетава отчасти фолклорното, но и сполучливите авторски находки.

„Хе, че радостта на твоя син не струва ли повече от тая стара, глупава икона?! – изсмял се дяволът. – Съгласи се, селянино, без твоето съгласие аз не мога да се доближа до иконата.“

Навел глава бащата и махнал с ръка – да прави каквото знае. Драмата, която се разиграва на „вътрешната сцена“ на героя, не може да не раздвижи и нашите чувства. А ако прибегнем до помощта на психодрамата, може би дяволът щеше да е неговото „alter ego“. Както се казва: „Пътят към ада е постлан с добри намерения“. Към какво ни тласка несъзнаваното – към правилното, или не. И кое е правилно, и кое – не? Това са понятията, които ние осмисляме през една култура, която изпълва със съдържание живота ни. Тук, в приказката, за миг злото тържествува. Дяволът

замахва със сабичката към детето. И както във всяка вълшебна приказка – чудото се случва. Една ръка стиснала ръката на дявола с такава сила, че той се превил, изтървал сабичката и избягал през прозореца. Това била ръката на Дева Мария, с която нежно крепи своя младенец. Една малка, но с необикновена сила майчина ръка. Дяволът не се сетил да я откъсне. След кулминацията наративът успокоено ни води към края на приказката. От изтръгнатите ѝ очи потичат бисери. Иконата плаче, както би плакала земната майка на тези осиротели рано души. Бащата скочил и сложил изтръгнатите очи отново на иконата. Светнала Дева Мария и се усмихнала. Детето оздравяло, притиснало се в бащината прегръдка. Над тях като хиляди звезди блестели бисерните сълзи на Богородица.

Откъде се появява на сцената (приказната и вътрешната ни – душевната) света Богородица? Дълъг е пътът на човечеството от зората на тотемизма до цивилизацията. Монотеизмът (почитането на един бог) пренесе несъзнаваното чрез онтогенетичното повторение на филогенезата. Развитието на индивида дублира развитието на човечеството и той носи в себе си всички страхове и надежди от това начало. Тук може много да говорим и за амбивалентното (съдържащо едновременно и доброжелателност, и враждебност) отношение към персонифицираните свръхестествени сили. Това отношение, например, към Спасителя започва още по пътя му към Голготата. Спомнете си как довчерашните френетични възгласи „Осанна“, се сменят със също толкова яростните „Разпни го“. Люшкаме се между надеждата и неверието. Какво чувстваме, когато доловим осенени отклик на молитвата ни и когато като че ли сме оцетени от съдбата и забравени. Несъзнаваните представи са организирани във фантазии – въображаеми сценарии, към които нагонът се фиксира и които могат да се разглеждат като същински сценични постановки на желанието. И Бог, и Богородица, и дяволът човек таи в най-дълбоките пластове. Дори квантовата физика от XX и XXI в. също говори за чувствата. Тя доказва, че клетките имат емоционална памет, а това е несъзнаваното. Тук са и възхитата, и скептицизмът в отношението към този, когото наричаме „homo sapiens“.

Да се вслушаме в думите на З. Фройд: „Както в злото, така и в доброто човекът може много повече, отколкото си мисли“.

Новини

Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ издаде втория том на „Речник на църковнославянския език“ от архимандрит д-р Атанасий Бончев с помощта на Фонд „Научни изследвания“ към Министерството на образованието, младежта и науката и на братството на Зографската света обител „Св. вмчк Георги Зограф“.

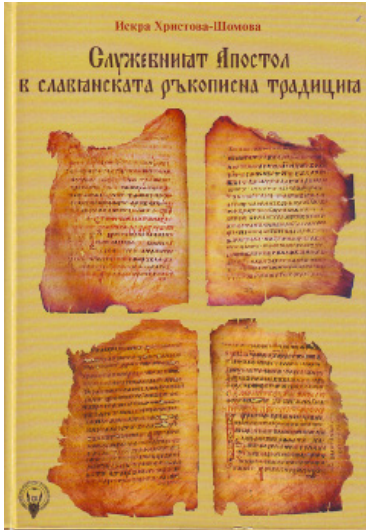
Научен редактор проф. дфн. Боряна Христова.

Цена – 30 лв.

За покупка и поръчки:

Юлияна Павлова – Административно-стопански отдел, тел. 91 83 152, e-mail: yu.pavlova@nationallibrary.bg и на щанда с книги в Библиотеката.

ИЗСЛЕДВАНЕ НА СИНАКСАРИТЕ

На 21 ноември т.г. в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ бе представена книгата „Служебният Апостол в славянската ръкописна традиция. Том 2. Изследване на синаксарите“ от проф. дфн Искра Христова-Шомова. Организатори на премиерата бяха Университетското издателство „Св. Климент Охридски“, Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ и *Encyclopaedia slavica sanctorum*. Уводни слова каза директорът на Националната библиотека, проф. дфн Боряна Христова. Книгата представи доц. д-р Мария Йовчева. Последваха изказванията на доц. д-р Маргарет Димитрова и г-н Петко Петков, асистент в Катедрата по кирилометодиевистика в СУ.

Проф. дфн Искра Христова-Шомова е преподавател по старобългарски език и историческа граматика в Катедрата по кирилометодиевистика в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Тя е ръководител на проекта *Encyclopaedia slavica sanctorum*, чиято цел е да събере и систематизира информацията за почитта към християнските светци в България от времето на най-ранното християнство до наши дни.

Книгата обобщава дългогодишното научно изследване на старите славянски преводи и редакции на Апостола. Докато първият том съдържаеше резултатите от проучването на текста на Апостола, вторият представя изследването на небиблейските текстове в състава на Служебния Апостол.

Отдел „Библиотечна координация“

ИСКРА ХРИСТОВА-ШОМОВА ЗА КНИГАТА СИ

Във втория том на книгата, посветена на служебния Апостол, е представено изследване върху синаксарите, които се поместват в апостолите. Първоначалният ми замисъл беше вторият том да бъде посветен общо на небиблейските части в служебния Апостол и да бъдат изследвани различни текстове, които се поместват в апостолите, и служебни, и чети. Но работата върху синаксарите се оказа толкова обемна и в хода на заниманията с тях възникваха толкова много нови допълнителни задачи, които ми се струваше необходимо да разреша, че осъзнах, че и като обем, и като време няма да ми е възможно да надхвърля изследването на синаксарите. А дори и те не са обхванати в пълнота, нито като брой на източниците, нито като аспекти на изследване. Ограничих проучванията си до календарните указания и тропарите, включени в апостолите. Най-голямо място заема частта, посветена на минейните синаксари, т. е. на месецоловите на апостолите. Триодните синаксари в тях са представени само с основните съботи и недели и по още няколко дни.

Изследванията на синаксари като правило са от два типа. Първата възможност е да се проучи един конкретен източник с коментари върху всеки текст в него и съпоставка с други източници. Втората възможност е да бъде обхванат много голям брой източници и информацията от тях да бъде представена в списъчен вид. Това, което предлагам тук, е комбинация от двата подхода. Представени са 33 апостола, като броят им не е достатъчно значим за изследване от втория вид, а анализът за всеки отделен ръкопис вероятно не е толкова изчерпателен, колкото би бил, ако се концентрира само върху един източник. И все пак това е единственият начин, който виждам, за представяне на синаксарите на апостолите и проследяване на тяхната история.

Подобно на други изследователи, първоначално правех списъци от имена на светци по дати, но сравнително бързо забелязах пъстротата в календарните указания и значението на тяхната типология. Разбрах, че за да добия адекватна представа за източниците на славянските синаксари, за начина на тяхното използване, за редакциите им и за взаимните влияния, трябва да екскерпирам пълните указания и да ги съпоставя. И наистина, точно пълните календарни указания очертаха пред мене историята на славянските синаксари. Струва ми се, че те показват неща, които са се изплъзнали от вниманието на редица други изследователи, работили с многобройни източници. Другите текстове, които избрах да изследвам още от самото начало, са тропарите. Те дават възможност и за езиков анализ, и за очертаване на историята и типологията на календарите, и за съпоставка с редица други богослужебни книги: устави, паримейници, минеи, пролози, псалтири с последования. Първия си доклад за тропарите написах в далечната 1993 г. и го прочетох на библейския симпозиум в Йерусалим. Извън изследването останаха указанията за апостолски четива, прокимените, антифоните, кондаците (те се срещат само в два от изследваните апостоли) и други литургически бележки. И за този ограничен формат на изследването върху извадка от 33 апостола ми бяха необходими много години, като започнах работата по тази тема преди около 20 години, а през последните четири години, това беше основното ми научно занимание.

За да стане ясно значението на календарните указания, беше необходимо да се даде кратка информация за някои от светците. Първоначално включих в книгата данни само за отделни светци, но по-късно ми се стори, че това пречи на системността на изложението и реших да включа обяснения за всички светци и празници, за които можах да намеря информация. Не само пълнотата и последователността на изложението бяха причина да поместя данни за всички светци, упоменати в календарите на апостолите. Смятам, че всеки от тях заслужава да се знае за личния му подвиг и за индивидуалната му съдба, за пътя, който е избрал да следва, и за изпитанията, през които е преминал. Реших, че имената в календара не трябва да се отчитат като агиографски бройки, че читателят би трябвало да може да си представи човека, чието име се упоменава и да прояви поне малко съпричастност към подвига му. По същата причина преди повече от хиляда години са били съставени сборниците с кратки жития, наричани във византийската практика менологии или просто синаксари, а у нас – пролози. От дебелия томове с актове от процеси, с пространни жития и разкази за страдания и чудеса, достъпни за малцина, са били извлечени кратките жития на светците, за да може всеки вярващ да научи за техния живот и за техния подвиг. Ще направя аналогия с мемориала на холокоста в Йерусалим. Той се нарича Яд Вашем, което значи 'памет и име', защото основателите му са си поставили за цел да се запази паметта за всеки един от милионите мъче-

низи, загинали от геноцида, заедно с неговото име. Така мисля, че и християнските светци, чиито имена се отбелязват в календарите, заслужават да се запази паметта за тях като личности, за техните лични качества и индивидуални съдби. Затова се постарях да издира данни за всекиго от тях и да съживя паметта му в този труд. За съжаление останаха доста имена, за които не можах да намеря никаква информация. Черпила съм данните за светците от множество и разнообразни източници, но има няколко основни: това са житията, съставени от Дмитрий Ростовски, славянските пролози и гръцките менологии. Освен тях в изследването са използвани и редица енциклопедии и конкретни изследвания. Често за един светец или празник данните са извлечени от няколко източника. Кратките информации, които давам за светците, са различни по обем и не винаги съответстват на значимостта им в традицията на честванията. Включила съм тези данни, които са ми се сторили интересни и важни, така че подходът ми е съвсем личен и е възможно читателите да сметнат, че някои информации са прекалено кратки, а други – прекалено дълги.

Събраната информация е представена по дни, най-напред по неподвижния календар, като се започне от 1 септември, а след това и по подвижния цикъл, за дните, в които в апостолите има указания. В месецословната част се отбелязват и някои съботи и недели: преди и след Въздвижение, преди и след Рождество Христово, преди и след Богоявление. От тях съм включила само данните за Неделя на Праотците и за неделите преди и след Рождество Христово, защото само при тях има разлики в указанията по апостолите и се поместват и тропари. При останалите съботи и недели указанията по ръкописите са напълно еднакви. В двата триодни цикъла също съм поместила данни само за дните, в които има разнообразие при указанията (при названието на празника или когато се отбелязва паметта на някой светец) и/или има тропари. Информацията е представена по следния начин: най-напред са дадени календарните указания от апостолите един под друг. Там, където са употребени славянските имена на месеците, са дадени и те. Не използвам разночетения, а давам разгърнатата информация от всеки ръкопис по две причини. Първо, заради голямата пъстрота на част от датите и липсата на основен текст, по който да се дадат разночетения. Второ, за да могат читателите да видят автентичния правопис на всеки от ръкописите, нещо, което липсва в първия том на това изследване. След данните от апостолите с по-дребен шрифт са дадени календарните указания от двата минея, използвани като помощни източници, а след тях са поместени съответните данни от два устава. Под тях са дадени гръцките текстове на тропарите, които се откриват на тази дата в славянските апостоли. След това са изведени имената на светците и празниците с кратки информации. При празниците и при по-главните светци е даден и коментар върху вариантите при названието им в различните ръкописи. Следва коментар на тропарите, като при анализа на текстовете им са привлечени данни от различни допълнителни източници: минеи, пролози, псалтири с последования, понякога и други книги. Тропарите от двата минея не се поместват при календарните указания от тях, а при коментара на тропарите от апостолите, защото в повечето случаи тяхното място не е непосредствено след указанието, както е в апостолите и в уставите, а е някъде вътре в службата, обикновено като отпустителни. В края на книгата е направен опит за обобщение на голямото количество данни от различните източници. Въз основа на изводите от представената информация е очертана историята на славянските апостолски синаксари. След обобщенията са поместени няколко справочни части: азбучен списък на светците по дати, таблица на редките памети, инципитариум на славянските тропари с посочени гръцките

съответствия (ако са намерени), списък на тропарите по дати, списък на гръцките тропари. Книгата завършва с кратък текст, в който споделям с читателя това, което научих за християнството от работата си над нея.

За написването на този труд се нуждаех от много помощ и подкрепа. Приятен дълг е за мене да изкажа признателност на тези, благодарение на които успях да доведа изследването си до състоянието, което предлагам на вниманието на читателите. Най-напред трябва да отбележа, че от решаващо значение за работата ми върху тази тема беше участието ми в три проекта, благодарение на които получих възможност за пътувания в България и в чужбина и за набавяне на многобройни материали, които иначе никога не бих могла да получа. Това са проектите „Дигитален архив и виртуална библиотека „Българска ръкописна книга“, финансиран от Фонд научни изследвания при Софийския университет „Св. Климент Охридски“, който стартира още през 2007 г. и продължава и досега; „Ранни славянски ръкописи с литургическо предназначение“, финансиран от Фонд научни изследвания при Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, който продължи три години (2008–2010 г.), и „Encyclopaedia Slavica Sanctorum: Светци и свети места в България (във виртуален и Гутенбергов формат)“, финансиран от MOMH (ДДВУ 02/68), който стартира през 2011 г.

Голям е броят на колегите, приятелите и близките, на които дължа благодарност. Без колегиалната им подкрепа, информацията, консултациите и материалите, които получих от тях, не бих могла да напиша тази книга.

Новини

В чест на 1 ноември, Ден на народните будители, в Централното фоайе на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, бе открита изложбата **„Софроний Врачански**. Мъжество, Мъдрост, Правда и Чистота: между „История славяноболгарская“ и „Неделник“, организирана в рамките на програмата „Паисий Хилендарски 2008–2012 г.“. Изложбата бе под патронажа на г-н Росен Плевнелиев, президент на Република България. Представени бяха 13 ръкописа от Котленския книжовен център, 10 от които са дело на Софроний Врачански. Централно място бе отредено на първия Софрониев препис на „История славяноболгарская“, изготвен през 1765 г. Експонираните старопечатни книги – „Неделник“ и неговите издания през Възраждането, отбелязаха мястото и ролята на книжовника в зората на българското книгопечатане. С водещи текстове бяха проследени жизненият път и различните периоди от дейността на Софроний Врачански като приемник и продължител на делото на отец Паисий Хилендарски. Всички експонати бяха от фондовете на Националната библиотека, а със съдействието на Научния архив на БАН бе представено копие от ръкописното обявление за отпечатването на „Неделник“. Почетни гости на тържеството по случай Деня на народните будители бяха вицепрезидентът на Република България, г-жа Маргарита Попова, и кметът на София, г-жа Йорданка Фандъкова. Те изразиха своята благодарност, гордост и признателност към труда на служителите в Националната библиотека. Изложбата бе открита от проф. Боряна Христова, която сърдечно поздрави с празника служители и гости. Доц. д-р Елена Узунова от отдел „Ръкописи и старопечатни книги“ представи концепцията на авторите за изложбата.

Отдел „Библиотечна координация“

ЗА АНИ ГЕРГОВА ИЛИ ЗА ИСТИНСКИТЕ ЦЕННОСТИ В ЖИВОТА *

Татяна Янакиева

Съставителите на сборника в чест на 75-годишния юбилей на проф. Ани Гергова ме показва в качеството ми на доайен да кажа няколко думи за нея самата от името на Катедрата по библиотекознание, научна информация и културна политика. За мене това беше чест, но и повод за сериозно притеснение. Защо?

Познати са ми два стила за отбелязване на юбилейни дати и съответно два жанра юбилейни сборници. От едните лъха „патинираното величие на едно дело, обгледано с любов, а другите почитат делото на юбиляря, без да му се посвещават“, а го възприемат като отправна точка за продължаване на търсенията в една или друга област на науката.

Поздравявам съставителите на сборника, проф. Красимира Даскалова и главен асистент Илко Пенелов, че са предпочели втория начин, което е видно от подбора на авторите и тематиката на техните приноси – те засягат най-различни, често изненадващи аспекти на книжовността. Те двамата са настоящите и надявам се, и бъдещи книговеди в Катедрата по библиотекознание, научна информация и културна политика и са наследниците на проф. Гергова. Моите поздравления и за заглавието на сборника „Живот с книжовни пристрастия“. То не само припомня заглавието на едноименната книга на Ани, любимата й рожба, както тя самата споделя в едно интервю, но точно отразява смисъла на един живот, живян достойно и творчески пълноценно.

Писала съм за книгите на Ани Гергова „Книжнината и българите през Възраждането“ (1984), „Книгознание“, „Книжовни пристрастия“, била съм неин рецензент в конкурса ѝ за професор по книгознание в Софийския университет, имам привилегиите да бъда един от първите читатели на нейните текстове, преди да стигнат до печат, но дълбокия анализ на нейните приноси в областта на науката за книгата очаквам да направят нейните ученици и последователи. Така че оставям на тях да дадат оценката на нейното респектиращо научно творчество.

За съжаление нито един от тези „юбилейни модели“ не бяха подходящи за думите, които днес бих искала да кажа пред вас. Не мога да говоря за Ани като за човек-паметник, нито пък научно дистанцирано, защото за мене тя е не само

* Поздравление, произнесено на премиерата на юбилейния сборник, издаден по случай 75-годишнината на проф. Ани Гергова.

уважаван учен, но и близък човек. Затова оттук нататък ще ми простите, че ще избягвам академичните титли и ще я наричам просто Ани.

С Ани ме свързват много неща – Софийския университет, в който сме следвали българска филология, специализирали сме библиотекознание, библиография и научна информация в едноименната катедра в тогавашния Философско-исторически факултет. Свързват ни аспирантските години под ръководството на професор Тодор Боров, а от 1991 г., когато Ани се върна отново в Университета, ни свързват две десетилетия съзидателни колегиални взаимоотношения. Но най-ценното за мене е нашето приятелство, което продължава повече от 40 години, близостта с нейното семейство, в което цари атмосфера на духовност и привързаност към ценности, които и за мене са близки, възхищавала съм се на хармоничните отношения между съпрузите, от възпитанието, което те двамата даваха на децата и внуците си и ги приучваха към ред и труд спокойно, с много такт и обич.

Затова се опитах да потърся „трети път“. И понеже днес актуална тема в нашето общество е темата за ценностите, или по-точно за липсата на такива, на мене ми се иска тук да посоча онези ценности, към които ни насочва научното и житейско поведение на Ани Гергова.

Призвание и посвещение

Ани обича да използва думата поприще, за да изрази стремежа на всеки човек да намери своето място в живота чрез смислена за него самия и полезна за обществото дейност. Нейното собствено поприще може да бъде описано накратко с две думи – призвание и посвещение. Професионалната ѝ реализация, която тя самата нарича „своеобразен слалом“, преминава през различни институции – Комитета по печата и неговия Научен център, през НИИ по културата, СУ. Но именно това пътуване от една институция в друга разширява периметъра на нейните научни интереси, дава ѝ възможност за контакти със специалисти от други области на знанието, за творчески приятелства с изявени учени, за навлизане в различни изследователски методики, за обогатяване на нейните познания и опитност.

Онова, което безспорно заслужава уважение, е, че където и да отиде, с каквото и да се заеме, тя се отдава изцяло на работата си. След всяка нейна начална стъпка започва път, който тя извървява до върха. Започва като учителка по литература в Русе, за да стигне до председател на Специализирания съвет по литературознание към ВАК. В далечната 1964 е библиотекарка в Българската търговска палата, за да стигне през 2000 г. до председател на професионалната организация на българските библиотекари и информационни специалисти. В 1967 г. става докторант по книгознание в СУ и стига до научен секретар и зам.-директор на НИИ по културата, професор по книгознание в СУ, възстановител на създадената от проф. Тодор Боров специалност „Библиотечно-информационни науки“, ръководител на Катедрата по библиотекознание, научна информация и културна политика, председател на Специализирания съвет по библиотечно-информационни науки и на Международната асоциация по библиология.

Стремеж към съзидание

В нейната целеустременост няма суета, привличат я не високите постове, а съзиданието. Всички престижни позиции в областта на науката не са резултат на връзки, партийна подкрепа или някакви други кариерни „Деус екс машина“, на каквито се нагледахме напоследък, а са защитени с упорит и всеотдаен труд на книжовното поле. Зад гърба на Ани Гергова стоят нейните близо 200 публикации, книгите ѝ, които повечето в тази зала добре познават.

Научна добросъвестност

Като изследовател Ани се отличава с изключителна добросъвестност. При първата среща в началото на 70-те години с тогавашните докторанти на проф. Боров – Л. Атанасов, П. Терзийски, А. Гергова, тя сподели, че за да събере емпиричния материал за своята дисертация „Книгоиздаването на художествената литература от Освобождението до края на Първата световна война“, е изровила от кора до кора „Български книгопис за 100 години“ на Балан. Показа ми купчини листи с чертички, отброяващи излезлите през съответната година издания, за да представи достоверна статистика. Представяте ли си какво означава това? Прехвърлила е 1430 страници и е изчала внимателно 15 257 библиографски описания. Колко от днешните докторанти биха се заловили с такъв къртовски труд и не биха се отказали от докторантурата, привлечени от далеч по-изгодните от финансова гледна точка перспективи в нашето общество. За подобен труд се иска истинско посвещение на избраната тема. Но този емпиричен материал е оползотворен по-късно и в монографията ѝ „Книжнината и българите. XI–началото на XX век“. Всяко заглавие, всяко твърдение е премислено, документирано и затова убедително.

Дисциплина и самодисциплина. Личен пример

Ани Гергова е най-дисциплинираният човек, който съм срещала в живота си. Не съм я чула никога да се оправдава за несвършена работа със семейни, здравословни или каквито и да било други причини. Никога няма да забравя как пристигна в Катедрата с невръстната си дъщеря Тони в количка, за да донесе на проф. Боров статията си за унгарския книговед Пол Молнар и да покаже, че въпреки майчинството не е занемарила работата си по дисертацията. Когато оглави Катедрата ни, започваше заседанията на КС точно в уречения час. Никого не упрекваше, но започваше заседанието на секундата. Сроковете ѝ бяха железни, но тя първа ги спазваше. Урокът, който ни предаде чрез личния си пример, бе да уважаваме себе си, да уважаваме другите, да бъдем делови и да носим отговорност за своите действия.

Възстановител на специалността и обединител

Ани оглави Катедрата ни в труден момент – съществуваха вътрешни напрежения в колектива, усилията за възстановяване на някогашната самостоятелна специалност срещаха трудности. През 1993 г. с подкрепата на проф. Н. Генчев, тогава ректор на Университета, специалността бе възстановена.

Имам най-дългия стаж в специалност БИН – 40 години. Роботила съм при различен тип ръководители – с абсолютен авторитет, какъвто беше проф. Тодор Боров, и при ръководители без достатъчен авторитет. Ани беше различен ръководител, тя беше обединител.

Една старогръцка сентенция гласи, че Омир може да ни даде толкоз, колкото сме в състояние да вземем от него. Ани успя да вземе максимума от всички нас, т.е. направи от нас екип. Никога не сме работили толкова много, но също така никога – с такъв ентузиазъм. Надявам се, че моделът, който тя предложи, ще бъде следван от всички след нея.

Уважение към учителите

За мене едно от най-ценните качества на Ани е уважението към учителите. Тя считаше себе си за следовница на Тодор Боров и Марин Василев. Беше признателна и на двамата за научните и житейските им уроци. Винаги е припомняла заслугите на предходниците и не понасяше „учени“ със самочувствие, че летоброенето в дадена наука започва именно от тях. Ценеше „жестоките“ уроци на проф. Тодор Боров как се пише научен текст и беше убедена, че печелиш, когато не губиш урока.

Скромност, достойнство

А сега е ред да кажа няколко думи за скромността и достойнството и умението да се отстояват позиции.

Ани е една от най-скромните жени, които познавам. Но в моите очи, а и не само в тях, тя печели със своята естественост и респектира с вътрешното достойнство, което излъчва. Един малък спомен за илюстрация. В началото на 90-те години, в голямата криза получихме една потънала в прах стая в блок №1, няколко паянтови стелажи и куп прашни книги – част от библиотеката на Тодор Боров. Трябваше да почистим и подредим всичко сами. Една непредвидена среща в коридора остави у мене силно впечатление – Ани с парцал в ръце, изцапани до лакти с прах и кал, с кофа, пълна с мръсна вода, почти се сблъска в коридора с проф. Натев, прочут естет и ценител на женската хубост. Възхитих се на реакцията ѝ. Никакво притеснение. Спокойно го поздрави, обясни му с какво сме се заели. Притесненият беше професорът, който повтаряше колко полезно е това, което вършим.

Защита на ценности

Моето изложение започна да звучи като похвално слово. Но съм убедена, че имаме нужда в днешния ден да защитаваме ценностите, в които вярваме. Затова имаме нужда от хора като Ани и от книги като „Живот с книжовни пристрастия“. В интерпретацията на Ани понятията „книжовност“, „духовност“ и „родолюбие“ се сближават. Те са ценности, които трябва да бъдат съхранени. „Книжовни пристрастия“ са пристрастията и на Ани, и на героите на нейната книга, за които книжовността се е превърнала в смисъл на живота им. Пожелавам на Ани да съхрани духа си, да вярва, че книгите ѝ ще намерят читатели, че читателите имат нужда от тях и ѝ пожелавам сили и здраве, за да ни зарадва в близко бъдеще с нови „Книжовни пристрастия“.

Ани Гергова – живот с книжовни пристрастия. сб. в чест на 75-год. ѝ. състав. Красимира Даскалова, Илко Пенелов. София: Унив. изд. Св. Кл. Охридски, 2012. 549 с., с ил.

Новини

На 16 ноември т.г. в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ бе представена библиографията „**ВАСИЛ ЛЕВСКИ 1986–1993. Книги и единични листове 1994–2012**“, съставена от Радка Трендафилова и Росица Пъкова.

Библиографията бе издадена във връзка със 175-годишнината от рождението на Васил Левски. Големият брой публикации, излезли до 1993 г., когато се честват 120 години от смъртта му, дава основание на Общобългарския комитет „Васил Левски“ да предложи на НБКМ издаването на втора библиография. Тя е съставена още през 1997 г., по време на 160-годишнината от рождението на Левски, но не е публикувана поради финансови причини. Настоящото издание е осъществено с финансовата подкрепа на Министерството на културата. То включва книги и статии в периодични издания за периода 1986–1993 г., както и книги и единични листове, публикувани през периода 1994–2012 г. Този нов библиографски справочник е принос към изучаването на възприятието на подвига на Васил Левски.

Книгата представиха проф. дфн Боряна Христова, директор на Националната библиотека, проф. Дойно Дойнов, председател на Общобългарския комитет „Васил Левски“ и рецензент на книгата, г-жа Ефросина Ангелова-Пенкова, главен библиограф от отдел „Библиография и статистика на книги“, и г-жа Радка Трендафилова, съставител на библиографията в частта 1986–1993 г. Заключителни думи каза историкът проф. Николай Жечев. (Отдел „Библиотечна координация“)

ЦЕНАТА НА СВОБОДАТА

Поли Муканова

Втората книга в творческата биография на журналистката Зоя Захаријева-Цанкова носи името „Щастлива емигрантска песен няма“¹. В нея авторката представя 27 интервюта с политически емигранти от времето на комунистическа България, които първоначално са били публикувани в периодичния печат. „Историите“ са събирани в продължение на 20 години – започват от 1990 г. и обхващат периода до 2009 г. Изборът на представените личности е базиран на информация от „официални форуми, сведения на близки и познати“. В най-общ план тематиката на интервютата засяга „проблеми от различни етапи в развитието на посткомунистическа България“, по думите на авторката.

Емигрантите, които разкриват своите житейски перипетии, имат разнородни професии, сред тях са – поети, художници, лекари, юристи, фотографи, историци, физик, хотелиер и т.н. Така изброените професии дават представа за цензурата на тогавашния режим, който е протичал във всички сфери на обществения живот. Интервюираните имат обща съдба – принудата заради комунистическия режим да напуснат родината си. Тъй като преобладаващата част от тях са интелектуалци, можем да предположим защо догматиката на системата не е била благодатна почва за развитието им. Оставени пред „избора“ да потърсят другаде своята реализация или в повечето случаи – възможността да съществуват.

От портретите на 27-те „бегълци“ е ясно, че по никакъв начин за тези хора не е било възможно да водят нормален живот. Били са неудобни за режима – таланти и образовани, в абсолютен разрез с партизанската уравниловка. Принудителното „заминаване“ е отворило нова глава в жизнения им път.

Така жребият на достойните българи е хвърлен извън отечеството, където започват своята „втора“ житейска борба. Въпреки високото образование, което имат повечето от тях, в странство започват „от нулата“ да отстояват своето място под слънцето. Цената, с която плащат за „новото място“, е труд, постоянство и безброй усилия в достойното извървяване по трънливия емигрантски път в ничията земя.

Тази книга идва точно навреме и отговаря на много въпроси. Изяснява доста въпросителни от т.нар. преход към демокрация. Някак много по-отчетливо можем да провидим язвите в българското общество с този поглед отвън. Това оправдава максимата, че *никой не е пророк в собствената си страна*. Проследяването на примери от световната история, като съдбите на Александър Солженицин и Йосиф Бродски, красноречиво говори за участието на интелектуалеца в режим на диктатура. Тези „примери“ бележат и важна глава в историята на изгнанието и неговата метафизика. Бавният процес на духовна смърт, пагубен за интелектуалеца, е най-силното средство, с което може да се въздейства върху живота му. Сборникът може да бъде разгледан и като своеобразна книга за интелектуалната история на България, „изнесена“ отвън.

Освен това характерът на разказаните истории би дал много добра представа за обективността на историята и как години наред подклаждането с пламъка на кому-

¹ Първата книга на Зоя Цанкова е: Бог ръка ми е подал: Поетесата Жени Заимова за житейските си одисеи и за своите музи. София: УИ Св. Климент Охридски. 251 с.

нистическата идеология е заличавало човешки съдби. Факелът на тази доктрина е развенчан от разказите на героите в тази книга за тъгата и надеждата, която показва живота и достойната битка със системата.

Екзистенциалният мотив – да имаш естественото право на себеизява и обществено развитие – се е сблъскал с диктата на режима и е „задействал“ „инстинкта за неприспособимост“ (Г. Рупчев), чието единствено възможно спасение е бягството отвъд геополитическите граници на държавата-мащеха. Във време, в което Алековата Швейцария на Балканите става сателит на СССР и е политически подготвяна за 16-ата му република, като общоизвестни факти от близкото минало още повече показват невъзможността за развитие „в“ родината.

Представяне на някои нюанси във възприемането на емигрантската участ и горчивите ѝ уроци личат в изповедите на сънародниците ни. В думите на Джеймс Велков достатъчно ясно прозира родолюбието, което през всичките тези години непоколебимо запазва своя корен: „Винаги съм сънувал на български – при всички езици, които владее и в над 150-те страни, които познавам. Генът е изключително здрав“². Ето и диагнозата на комунистическата система, която поставя професорът историк Марин Пундев: „Тоталитарният морал е ужасяващ. Какво всъщност значи класов морал? Той не съществува“³.

Страшни са историите на бегълците, пътят е трънлив, свободата се плаща с търпение и усилие, с воля за себенадмогване. Думите на фотографа-художник Любен Янков дават ясната представа за оголения нерв на екзистенцията и силата да оцеляваш: „...и в свинарник съм бил. Там, долу, в ниското човек също изгражда себе си“⁴.

Нестихващата носталгия по родното и болката да преодоляваш „чуждостта“ си прозира и в думите на ветеринарния лекар Иван Гаджев – „Няма щастлив емигрантски живот... щастieto е нещо друго: да си българин в България“⁵. Времето не винаги успява да излекува язвите, причинени от диктатурата. Оголената рана зараства бавно, доживотно. Тоталитарните режими нанасят трайни следи върху даденото общество, защото според Гаджев „изкривяват целия социален ген“⁶.

Историята се пише от победителите. В този сборник истинските победители на системата са тези, които са успели да запазят своя дух и любовта си към България. Преглъщайки обидата, те разказват своите истории, пропити с неподправеното мастило на житейската си участ. Някои от тях се връщат в края на живота си, за да бъдат погребани в своята родина. Други вече не са между живите – Жени Заимова (поетеса), Джеймс Велков (бизнесмен), Стефан Груев (журналист и писател), Дими Паница (журналист и общественик)...

Въпреки тъгата, читателят остава с убеждението, че българите, които разкриват съдбите си в тази изповедна книга, обитават онази *държава на духа* (по думите на Дмитрий Лихачов), неподвластна на никакви идеологии, в която се е запазил чистият устрем към свободата.

² Захариева-Цанкова, З. Щастлива емигрантска песен няма: 27 срещи с политически бегълци от комунистическа България. София: Изток-Запад, 2012, с. 16.

³ *Пак там*, с. 37.

⁴ *Пак там*, с. 127.

⁵ *Пак там*, с. 216.

⁶ *Пак там*, с. 216.

КАЛЕНДАР'2013

Януари

1. 190 г. от рождението на Шандор Петьофи (1823–1849) – унгарски поет и революционер.

1. 150 г. от рождението на Любомир Милетич (1863–1937) – български филолог, етнограф, историк, и един от основателите на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

4. 370 г. от рождението на Исак Нютон (1643–1727) – английски физик, математик, астроном и философ, поставил основите на класическата механика.

6. 165 години от рождението на Христо Ботев (1848–1876) – български поет, революционер и публицист.

10. 130 г. от рождението на Алексей Н. Толстой (1883–1945) – руски писател.

12. 150 г. от рождението на Беньо Цонев (1863–1926) – български езиковед, литературен критик и историк.

13. 150 г. от рождението на Алеко Константинов (1863–1897) – български писател, сатирик и пътеписец.

13. 135 г. от рождението на Пейо К. Яворов (1878–1914) – поет и драматург, революционер.

19. 90 г. от рождението на Ивайло Петров (1923–2005) – български писател.

22. 225 г. от рождението на Джордж Гордън Байрон (1788–1824) – английски поет.

23. 230 г. от рождението на Стендал (1783–1842) – френски писател.

25. 75 г. от рождението на Владимир Висоци (1938–1980) – руски поет, певец и актьор.

31. 90 г. от рождението на Норман Мейлър (1923–2007) – американски писател, публицист, филмов режисьор, двукратен носител на „Пулицър“.

Февруари

3. 130 г. от рождението на Стоян Дринов (1883–1922) – български поет и преводач.

6. 125 г. от рождението на Людмил

Стоянов (1888–1973) – български писател, литературовед и общественик.

8. 185 г. от рождението на Жул Верн (1828–1905) – френски писател, майстор на научната фантастика.

10. 115 г. от рождението на Бертолд Брехт (1898–1956) – немски поет и драматург.

13. 110 г. от рождението на Жорж Сименон (1903–1989) – френски писател.

16. 95 г. от рождението на Веселин Андреев (1918–1991) – български поет и публицист.

16. 115 г. от създаването на Българската телеграфна агенция (1898).

18. 130 г. от рождението на Никос Казандзакис (1883–1957) – гръцки писател, поет и драматург.

19. 140 г. от обесването на Васил Левски (1837–1873).

19. 540 г. от рождението на Николай Коперник (1473–1543) – полски астроном, основоположник на хелиоцентричната теория.

22. 225 г. от рождението на Артур Шопенхауер (1788–1860) – немски философ.

23. 190 г. от рождението на Найдено Геров (1823–1900) – български писател, езиковед и общественик.

24. 70 г. от рождението на Христо Проданов (1943–1984) – първият българин, покорил връх Еверест.

27. 100 г. от рождението на Ъруин Шоу (1913–1984) – американски писател и публицист.

28. 145 г. от рождението на Борис Дякович (1868–1937) – български историк и археолог, директор на Народна библиотека „Иван Вазов“.

Март

3. 135 г. от подписването на Санстефанския мирен договор (1878).

3. 120 г. от рождението на Райко Алексиев (1893–1944) – български художник, карикатурист и журналист.

18. 155 г. от рождението на Рудолф Дизел (1858–1913) – немски изобретател, създал дизеловия двигател.

19. 200 г. от рождението на Дейвид Ливингстън (1813–1873) – английски пътешественик, мисионер и изследовател на Африка.

20. 185 г. от рождението на Хенрих Ибсен (1828–1906) – норвежки драматург.

28. 145 г. от рождението на Максим Горки (1868–1936) – руски писател.

30. 80 г. от рождението на Борис Карадимчев (1933) – български композитор и преподавател.

30. 160 г. от рождението на Винсент ван Гог (1853–1890) – холандски живописец.

Април

1. 140 г. от рождението на Сергей Рахманинов (1873–1943) – руски композитор и пианист.

4. 195 г. от рождението на Майн Рид (1818–1883) – британски писател.

5. 105 г. от рождението на Херберт фон Караян (1908–1989) – австрийски диригент.

12. 190 г. от рождението на Александър Островски (1823–1886) – руски писател и драматург.

13. 270 г. от рождението на Томас Джеферсън (1743–1826) – американски политик, философ.

20. 120 г. от рождението на Хуан Миро (1893–1983) – испански живописец, скулптор и график.

22. 90 г. от рождението на Радой Ралин (1923–2004) – български поет лирик и сатирик.

23. 155 г. от рождението на Макс Планк (1858–1947) – немски физик, създател на квантовата механика, носител на Нобелова награда (1918).

27. 90 г. от рождението на Петър Ступел (1923–1997) – български композитор.

29. 105 г. от рождението на Джон Уилямсън (1908–2006) – американски

писател, основател на жанра „Космическа опера“.

29. 120 г. от рождението на Елисавета Багряна (1893–1991) – българска поетеса.

30. 130 г. от рождението на Ярослав Хашек (1883–1923) – чешки писател.

Май

1. 90 г. от рождението на Джоузеф Хелър (1923–1999) – американски писател сатирик.

7. 180 г. от рождението на Йоханес Брамс (1833–1897) – немски композитор, пианист и диригент.

9. 130 г. от рождението на Хосе Ортега-и-Гасет (1883–1955) – испански философ, социолог и есеист.

11. 150 г. от първото честване на празника на Светите братя Кирил и Методий. 11 май се установява като църковен празник на светите равноапостоли от 1863 г. В София празникът бил организиран от учителя Сава Филаретов. През 1858 г. е отбелязан в Пловдив с тържествена служба в черквата „Света Богородица“, а след това учителят Йоаким Груев произнася вълнуващо слово за живота и делото на Кирил и Методий.

12. 80 г. от рождението на Андрей Вознесенски (1933–2010) – руски поет.

17. 100 г. от подписването на Лондонския мирен договор, с който се слага край на Балканската война през 1913 г.

22. 200 г. от рождението на Рихард Вагнер (1813–1882) – немски композитор.

22. 205 г. от рождението на Жерар дьо Нервал (1808–1855) – френски поет романтик и преводач.

27. 110 г. от рождението на Никола Фурнаджиев (1903–1968) – български поет.

28. 105 г. от рождението на Ян Флеминг (1908–1964) – английски писател.

29. 60 г. от първото покоряване на връх Еверест (1953) от новозеландския алпинист Едмънд Хилари и от шерпа Тенсинг Норгей.

Юни

14. 90 г. от убийството на Александър Стамболийски (1879–1923) – български земеделски и държавен деец.

14. 160 г. от смъртта на Захари Зограф (1810–1853) – български художник и иконописец.

15. 150 г. от излизането на в. „Гайда“, редактиран от Петко Р. Славейков.

16. 100 г. от началото на Втората балканска (Междусъюзническа) война.

18. 90 г. от смъртта на Христо Смирненски (1898–1923) – български поет.

19. 390 г. от рождението на Блез Паскал (1623–1662) – френски математик, физик и философ.

21. 105 г. от смъртта на Николай Римски-Корсаков (1844–1908) – руски композитор.

30. 105 г. от Тунгуския феномен (1908).

Юли

3. 80 г. от рождението на Александър Фол (1933–2006) – български траколог, филолог.

3. 130 г. от рождението на Франц Кафка (1883–1924) – австрийски писател.

3. 105 г. от смъртта на граф Николай П. Игнатиев (1832–1908) – руски дипломат и държавник, играл важна роля в политиката на Азия и Балканите при управлението на руския император Александър II. Допринася за сключването на Сан-Стефанския мирен договор.

6. 145 г. от преминаването на четата на Хаджи Димитър и Стефан Караджа през Дунава при с. Вардим, Свищовско (1868).

13. 105 г. от първото участие на жени в Олимпийските игри.

16. 185 г. от рождението на Йосиф В. Гурко (1828–1901) – руски генерал, герой от Руско-турската освободителната война.

18. 130 г. от възстановяването на Търновската конституция.

19. 120 г. от рождението на Владимир Маяковски (1893–1930) – руски поет.

23. 125 г. от рождението на Реймънд Чандлър (1888–1959) – американски писател.

24. 210 г. от рождението на Александър Дюма-баща (1803–1870) – френски писател.

27. 80 г. от рождението на Дончо Цончев (1933–2010) – български писател.

Август

2. 110 г. от избухването на Илинденско-Преображенското въстание.

10. 100 г. от подписването на Букурещкия договор, който слага край на Втората балканска (Междусъюзническа) война.

12. 160 г. от рождението на Стоян Заимов (1853–1932) – революционер и обществен деец, книжовник, директор на Народната библиотека в София (1903–1908).

23. 145 г. от рождението на Пол Отле (1868–1944) – белгийски общественик и библиограф, създал с Анри Лафонтен Универсалната десетична класификация (1905).

27. 185 г. от рождението на Христо Г. Данов (1828–1911) – основоположник на българското книгоиздаване.

27. 155 г. от рождението на Джузепе Пеано (1858–1932) – италиански математик.

31. 105 г. от рождението на Уилям Сароян (1908–1981) – американски писател.

Септември

1. 115 г. от рождението на Димитър Талев (1898–1966) – български писател.

4. 195 г. от рождението на Димитър Мутев (1818–1864) – културно-просветен и обществен деец, основател и първи редактор на сп. „Български книжици“.

6. 325 г. от избухването на Чипровското въстание.

8. 145 г. от рождението на Мара Белчева (1868–1937) – българска поетеса.

9. 185 г. от рождението на Лев Толстой (1828–1910) – руски писател.

9. 185 г. от рождението на Йоаким Груев (1828–1912) – български възрожденски книжовен и обществен деец.

13. 100 г. от рождението на Георги Павлов (Павлето) (1913–1995) – български художник.

17. 115 г. от рождението на Христо Смирненски (1898–1923) – български поет.

21. 170 г. от рождението на Георги Бенковски (1843–1876) – български революционер, пръв апостол и водач през Априлското въстание.

22. 105 г. от провъзгласяването на независимостта на България.

23. 90 г. от началото на Септемврийското въстание (1923).

23. 60 г. от рождението на Димитър Атанасов (1953) – български писател и журналист.

26. 115 г. от рождението на Джордж Гершуин (1898–1937) – американски композитор и пианист.

28. 105 г. от рождението на Марин Големинов (1908–2000) – български композитор.

30. 100 г. от смъртта на Рудолф Дизел (1858–1913) – немски инженер.

Октомври

4. 110 г. от рождението на Джон-Винсънт Атанасов (1903–1995) – американски учен, създател на първия електронен цифров компютър.

5. 300 г. от рождението на Дени Дидро (1713–1784) – френски философ, писател.

6. 130 г. от рождението на Рачо Стоянов (1883–1951) – български писател, драматург и преводач.

8. 55 г. от смъртта на Ран Босилек (1886–1958) – български писател и преводач.

10. 200 г. от рождението на Джузепе

Верди (1813–1901) – италиански оперен композитор.

10. 100 г. от рождението на Клод Симон (1913–2005) – френски писател.

12. 85 г. от рождението на Рангел Вълчанов (1928) – български кинорежисьор и сценарист.

17. 135 г. от рождението на Михаил Арнаудов (1878–1978) – български фолклорист, литературен историк, етнограф.

17. 90 г. от рождението на Апостол Карамитев (1923–1973) – български драматичен актьор.

20. 175 г. от рождението на Марин Дринов (1838–1906) – български възрожденски историк и държавник, един от основателите на Българското книжовно дружество и негов пръв председател.

20. 110 г. от рождението на Димитър Златарски (1903–1989) – български учител и музеен работник, основател и уредник на първия селски музей в България.

21. 180 г. от рождението на Алфред Нобел (1833–1896) – шведски инженер, химик, индустриалец и учредител на Нобеловата награда.

22. 200 г. от смъртта на епископ Софроний Врачански (1739–1813) – възрожденски книжовник, учител и общественик.

22. 110 г. от рождението на Златю Бояджиев (1903–1962) – български художник.

25. 175 г. от рождението на Жорж Бизе (1838–1875) – френски композитор.

31. 180 г. от рождението на Александър Бородин (1833–1887) – руски композитор и учен химик.

Ноември

1. 140 г. от рождението на Божан Ангелов (1873–1958) – литературен критик и историк, Директор на Народна библиотека в София (1923–1928).

7. 100 г. от рождението на Албер Камю (1913–1960) – френски писател, един от създателите на екзистенциалния роман.

9. 195 г. от рождението на Иван Тургенев (1818–1883) – руски писател.

14. 120 г. от рождението на Александър Лебедев (1893–1969) – руски физик.

20. 155 г. от рождението на Селма Лагерльоф (1858–1940) – шведска писателка и лауреат на Нобелова награда за литература (1909).

22. 180 г. от рождението на Добри Войников (1833–1878) – възрожденски учител, писател драматург и журналист, основоположник на българската драма.

22. 130 г. от рождението на Сирак Скитник (1883–1943) – български художник и театрален критик, поет символист, библиотекар в Министерство на просвещението (1924–1925).

22. 100 г. от рождението Асен Босев (1913–1997) – български поет и преводач.

Декември

1. 125 г. от рождението на Иван Данчов (1888–1960) – български лексикограф, един от авторите на първата българска енциклопедия (1936).

2. 90 г. от рождението на Мария Калас (1923–1977) – оперна певица.

3. 190 г. от рождението на Станислав Доспевски (1823–1878) – български художник.

4. 135 г. от рождението на Никола Данчов (1878–1956) – български писател и лексикограф, един от авторите на първата българска енциклопедия (1936).

9. 405 г. от рождението на Джон Милтън (1608–1674) – английски поет.

10. 135 г. от основаването на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.

11. 95 г. от рождението на Александър Солженицин (1918–2008) – руски писател и историк.

11. 210 г. от рождението на Хектор Берлиоз (1803–1869) – френски композитор и диригент.

20. 145 г. от рождението на Димитър Т. Страшимиров (1868–1939) – писател, драматург, публицист, историк, автор на

първите публикации за живота и делото на Левски.

22. 155 г. от рождението на Джакомо Пучини (1858–1924) – италиански оперен композитор.

28. 85 г. от рождението на Чингиз Айтматов (1928–2008) – киргизки писател.

28. 150 г. от рождението на Владимир Стеклов (1863–1926) – руски математик, академик.

През 2013 г. се навършват:

605 г. от въстанието на Константин и Фружин (1408).

235 г. от рождението на Никола Карастоянов (1778–1878) – български издател и основател на една от първите печатници у нас.

220 г. от рождението на Неофит Рилски (1793–1881) – български книжовник, просветител и пръв новобългарски учител.

175 г. от рождението и 110 г. от смъртта на Христо Иванов Големия (1839–1898) – български революционер, близък сподвижник на Левски, участник в Априлското въстание и в Руско-турската освободителна война.

105 г. от присъждането на Нобеловата награда за медицина и физиология на Иля Илич Мечников.

105 г. от присъждането на Нобеловата награда по физика на Габриел Липман.

2013 година е обявена за:

- Международна година на водното коопериране, Резолюция 65/154 на Общото събрание на ООН от 11.II.2011 г.

- Международна година на киноа, Резолюция 66/221 на Общото събрание на ООН от 28.III.2012 г. Киноа е хранителен продукт с висока хранителна стойност, който може да играе важна роля в осигуряването с храна за бедните райони.

Световни годишнини и десетилетия под егидата на ООН и ЕС:

2005–2014 г. – Международно де-

сетилетие на образование в интерес на устойчивото развитие на ООН.

2005–2015 г. – Международно десетилетие за действия „Вода за живот“.

2005–2015 г. – Международно десетилетие на ромското включване.

2005–2014 г. – Второ международно десетилетие на местните народи.

2006–2016 г. – Десетилетие за възстановяване и устойчиво развитие на засегнатите райони.

2008–2017 г. – Второ международно десетилетие за премахване на бедността.

2010–2020 г. – Международно десетилетие на пустините и борбата против опустиняването.

2011–2020 г. – Международно десе-

тилетие на инициативи за пътна безопасност.

2011–2020 г. – Международно десетилетие на биоразнообразието.

2011–2020 г. – Трето международно десетилетие за премахване на колониализма.

Източници

Уикипедия – свободна е-енциклопедия, <http://bg.wikipedia.org/>

„Българска енциклопедия от А–Я“, второ осъвременено е-издание

Сп. „Библиотека“

Изработи Ангелина Ставрева

Отдел „Методичен“ на Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив

БИБЛИОГРАФСКИ СПРАВКИ

00 Общи въпроси на науката и културата

002 Печат. Книгознание. Документация. Информационна дейност

Медийни изкуства. Книги и статии. 1992–2012. 45 загл. Бълг. и англ. ез. Септември 2012. НБКМ

008 Цивилизация. Култура. Прогрес. Футурология

Културни различия в Европа: Приносът на Молдова. Книги, статии и интернет ресурси. 1993–2011. 49 загл. Бълг. и англ. ез. Април 2012. РБР

1 Философия

159.9 Психология

Конфликти и агресия в семейството. Книги, статии и интернет ресурси. 1987–2010. 55 загл. Бълг. ез. Юли 2012. РБР

Ориентиране в пространството. Книги, статии и интернет ресурси. 1977–2011. 92 загл. Бълг. ез. Април 2012. РБР

3 Обществени науки

323 Вътрешна политика

Манипулативни техники в предизборните кампании. Книги и статии. 1995–2011. 68 загл. Бълг. и англ. ез. Май 2012. РБР

327 Международни политически отношения. Световна политика. Международна политика. Дипломация

Евразийско движение. Книги и статии. 26 загл. Бълг. и рус. ез. Юли 2012. НБКМ

329 Политически партии и движения

Политическа комуникация на партия ГЕРБ. Книги, статии и интернет ресурси. 49 загл. Бълг. и англ. ез. Май 2012. РБР

33 Икономика. Икономически науки

Кризите като катализатор на европейския интеграционен процес. Книги, статии и интернет ресурси. 1998–2012. 46 загл. Бълг. ез. Август 2012. РБР

331.1 Теория на труда. Икономика на труда. Взаимоотношения между работещи и администрация (работодатели)

Работническо представителство. Книги и статии. 16 загл. Бълг., англ. и рус. ез. Юли 2012. НБКМ

331.5 Разпределение на трудовите ресурси. Заетост. Пазар на труда

Трудова книжка, трудов стаж. Статии. 2006–2012. 78 загл. Бълг. ез. + 43 загл. ИНИОН

– рус. ез. Август 2012. НБКМ

Човешкият капитал в контекста на глобализацията и социокултурната среда – разрез на измерението дългосрочна към краткосрочна перспектива. Книги, статии и интернет ресурси. 1983–2010. 40 загл. Бълг., рус. и англ. ез. Август 2012. РБР

Човешкият капитал и работната сила в България и социокултурната среда в контекста на глобализацията. Книги и статии. 60 загл. Бълг. ез. Септември 2012. НБКМ

336 Финанси. Митническо дело. Банково дело. Пари

Банкова несъстоятелност. Книги и статии. 46 загл. Бълг. и англ. ез. + 21 full text. Юли 2012. НБКМ

Потребителски кредит. Книги и статии. 2007–2012. Бълг. и англ. ез. 28 загл. + 23 full text. Юли 2012. НБКМ

Търговски кредит – възможност за увеличаване продажбите на предприятието. Книги и статии. 1992–2010. 29 загл. Бълг. ез. Август 2012. РБР

Управление на оборотния капитал и на паричния бюджет на фирма. Книги и статии. 1993–2010. 57 загл. Бълг. ез. Април 2012. РБР

347 Гражданско право

Отговорност на държавата за вреди. Административно-правни аспекти. Книги и статии. 29 загл. Бълг. ез. Октомври 2012. НБКМ

351 Основни задачи на общественото управление

Повишаване на ефективността на планирането, отчитането и контрола на ресурсите при бедствия и аварии. Книги и статии. 11 загл. Бълг. ез. Септември 2012. НБКМ

37 Възпитание. Образование. Просвета. Организация на свободното време

Културно-образователните програми между САЩ и НРБ и между САЩ и ГФР в периода на Студената война (60-те и 70-те години на XX век). Книги и статии. 1970–2012. 162 загл. Бълг., англ. и рус. ез. Юли 2012. НБКМ

372.3 Занимания в предучилищна възраст

Педагогически основи на обучението по математика в смесена група. Книги и статии. 1989–2012. 56 загл. Бълг. ез. Април 2012.

Привързаността като фактор за по-добра адаптация при 3–4-годишните деца. Книги и

статии. 1991–2011. 34 загл. Бълг. ез. Август 2012. РБР

Работа с пословици и поговорки при обучението по роден език в детската градина. Книги и статии. 1999–2012. 14 загл. Бълг. ез. Септември 2012. НБКМ

372.4 Основно образование

Критическо мислене в обучението по математика в начален етап (1–4 клас). Книги, статии и интернет ресурси. 1994–2011. 72 загл. Бълг. и англ. ез. Април 2012. РБР

372.8 Други учебни предмети. Методика на обучението на отделните учебни предмети
Електронно обучение. Книги и статии. 2004–2012. 140 загл. Бълг., рус. и англ. ез. Септември 2012. НБКМ

39 Етнология. Етнография. Нрави. Обичаи. Бит. Фолклористика

Евдокия Петева-Филова. Книги и статии. 38 загл. Бълг. и рус. ез. Юли 2012. НБКМ

6 Приложни науки. Медицина. Техника. Селско стопанство

61 Медицина

Цитирания на доц. д-р Тройчо Динев Троев в научни медицински списания, книги и дисертационни трудове. Книги, статии, дис. 1992–2012. 66 загл. Бълг. ез. Август 2012. НБКМ

620 Изпитване на материалите. Стокознание. Енергийни централи. Обща енергетика

Управление на риска при малки енергийни стопанства. Книги, статии и интернет ресурси. 1993–2012. 95 загл. Бълг., англ., рус., нем. ез. Юли 2012. РБР

621.8 Машинни елементи. Механизми. Предавки (механични). Подемно-транспортно оборудване. Свързващи средства. Смазки
Кардани. Книги, статии и интернет ресурси. 1962–2009. 40 загл. Бълг., рус. и англ. ез. Април 2012. РБР

633.5/7 Технически растения

Тютюн. Тютюнопроизводство и индустрия. Булгартабак. Книги и статии. 259 загл. Бълг., англ., фр. и нем. ез. Август 2012. НБКМ

65 Управление на предприятията. Организация на производството, търговията, транспорта и съобщенията. Полиграфическа промишленост и издателско дело

Изследване на организационната култура. Книги, статии и интернет ресурси. 1991–2011. 51 загл. Бълг. ез. Април 2012. РБР

Политика на адаптация и оцеляване на

фирмите по време на криза. Книги и статии. 1991–2011. 47 загл. Бълг. ез. Юли 2012. РБР

Ресурсно-базирана стратегия на индустриално предприятие. Книги, статии и интернет ресурси. 1987–2011. 37 загл. Бълг. и англ. ез. Юли 2012. РБР

Стратегическият риск мениджмънт – инструмент за предвиждане на рисковете на бизнес средата. Книги и статии. 1991–2010. 39 загл. Бълг. ез. Юли 2012. РБР

657 Счетоводство

Амортизация на дълготрайните материални активи. Книги и статии. 1990–2011. 65 загл. Бълг. ез. Юли 2012. РБР

659 Рекламно дело. Промислена и търговска информация

Печатните рекламни средства – канал за реклама в политическата комуникация. Книги и статии. 1985–2011. 47 загл. Бълг. ез. Април 2012. РБР

7 Изкуство. Художествени занаяти. Фотография. Музика. Развлечения. Игри. Спорт
745/749 Приложно изкуство. Художествени занаяти. Интериор. Дизайн
Дизайн. Книги и статии. 1969–2011. 117 загл. Бълг., рус. и нем. ез. Май 2012. РБР

75 Живопис

Хараламби Тачев. Книги и статии. 34 загл. Бълг. ез. Септември 2012. НБКМ

8 Езикознание. Филология. Литература

807.74 Новогръцки език

Речници, граматики и помагала за изучаване на новогръцки език и литература. Книги. 1944–2012. 108 загл. Бълг. ез. Юли 2012. НБКМ

886.7 Българска литература

Произведения на Игнат Игнатов. Книги. 13 загл. Бълг. ез. Август 2012. НБКМ

830(436) Австрийска литература

Австрийски драматурзи. Книги и статии. 1878–2012. 60 загл. Бълг. ез. Август 2012. НБКМ
Артур Шницлер. Драми и новели. Книги и публикации в списания. 53 загл. Бълг. ез. Август 2012. НБКМ

Списък на библиотеките-участници
НБКМ – Народна библиотека „Св.св. Кирил и Методий“
РБР – Регионална библиотека, Русе

*Редактор Елха Денева
elha_deneva@abv.bg*

ПОКАЗАЛЦИ НА СТАТИИТЕ И НА АВТОРИТЕ В „БИБЛИОТЕКА“ ПРЕЗ 2012 Г.

ТЕМАТИЧЕН ПОКАЗАЛЕЦ

ПРОФЕСИЯ

Георгиева, Антоанета. 117 са библиотеките във Врачанска област. – № 2, 27–28.

Димчев, Александър. Откритият достъп до информацията и неговото място в научните комуникации. – № 2, 12–26.

Дипчикова, Александра. Консолидираното издание на Международния стандарт за библиографско описание в превод на български език. – № 3–4, 6–10.

Попова, Ели. Библиотечният персонал в контекста на модерното общество. – № 2, 5–11.

Терзиева, Надя. Съвременно отражение на класическите принципи за библиотечната наука в НБУ. – № 3–4, 13–18.

Цветкова, Даниела. Четенето в България – кампания, а не процес. – № 3–4, 11–12.

Янакиева, Елена. Законите на библиотекознанието – от създаването им до днес. – № 6, 22–25.

ДОКУМЕНТИ

Изисквания на издателството на НБКМ към предаваните за публикация текстове. – № 1, 33.

Тотоманова, Антоанета, Ангелова, Ефросина. Нови правила за библиографско цитиране. – № 1, 24–33.

СЪБИТИЯ

Борисова, Тошка. Проектът НАБИС една година по-късно. – № 1, 44–46.

Василева, Елка. Филм за Яна Язова – акцент за Деня на библиотекаря в Бургас. – № 3–4, 37.

Величков, Петър. Електронните книги са неизменна част от бъдещето. Интервю с Диана Бойчева. – № 2, 40–41.

Изследване на синаксарите. Искра Христова-Шомова за книгата си. – № 6, 43–46.

Кендерова, Стоянка. Синя лента за възпитаник на българската османистика. – № 6, 26–27.

Кръстева, Весела. Институтът за български език към БАН навърши 70 години. – № 3–4, 53–54.

Миладинова, Елисавета, Георгиев, Любомир. В памет на братя Миладинови. – № 3–4, 35–36.

Наградите на ББИА. – № 3–4, 33–34.

Национална изложба „Васил Левски – революцията и свободата. 175 години от рождението. – № 3–4, 31–32.

Правдомирова, Донка. Библиографът проф. д-р Христо Тренков. – № 3–4, 41–52.

Първата е-книга на НБКМ. – № 2, 37–39.

Теохаридис, Йоанис. Българо-кипърските отношения през вековете. – № 6, 27–38.

Христова-Шомова, Искра, Йовчева, Мария, Димитрова, Маргарет. Денят на св. Василий Велики. – № 1, 14–23.

Цветков, Марко. Яна Язова: „И пак напред сама аз тръгвам...“. – № 3–4, 38–40.

Чернокожева, Росица. Една приказка на Яна Язова през призмата на несъзнаваното. – № 6, 40–42.

ЮБИЛЕЙ

Гергова, Ани. Науката като призвание: основни щрихи в портрета на Боряна Христова. – № 6, 5–21.

Капитанова, Мария. Професор д-р Александър Димчев и библиотеките. – № 3–4, 21–26.

Недков, Симеон. Юбиларът проф. д-р Александър Димчев. – № 3–4, 19–20.

Правдомирова, Донка. Библиографът Никола Михов. – № 1, 5–13.

Стоилова, Анка. Професор Стоянка Кендерова на 65 години. – № 3–4, 27–30.

Янакиева, Татяна. За Ани Гергова или за истинските ценности в живота. – № 6, 47–50.

ЛИЧНОСТИ

Бенчева, Цанка. Ганчо Алексиев. – № 2, 52–53.

Шклифова, Екатерина. Благой Шклифов. – № 2, 42–51.

ЗЛАТЕН ФОНД НА НАУКАТА

Ангелов, Владимир. Върху избора на даден човек семейството винаги оказва решаващо влияние. – № 5, 108–124.

Ангелов, Димитър. Яснотата на изразяване е едно от основните качества на учения. – № 5, 63–71.

Ангелов, Димитър Г. Късметлия човек съм, че съм се родил в такова семейство. – № 5, 72–85.

Ангелов, Петър. Моето мото е „Нито ден без ред“. – № 5, 86–107.

Балевски, Ангел. Българският народ непременно ще се въздигне отново. – № 5, 57–62.

Василев, Иван. Администрирането в науката също е необходимост. – № 5, 143–147.

Денчев, Стоян. Ученият като мениджър. – № 5, 20–29.

Игнатов, Сергей. Успях да проправя пътя на египтологията в България. – № 5, 13–19.

Илчев, Иван. Хората имат потребности, които може и да са еднакви, но възможностите им са различни. – № 5, 39–45.

Каранфилов, Ефрем. Говоря с вас от смъртния си одър. – № 5, 125–142.

Кауфман, Николай. Вдъхновението е глад за работа. – № 5, 148–165.

Кауфман, Николай. БАН е най-високото, което имаме. – № 5, 166–176.

Лазарова, Ерика. Видеоинтервюто, устната история и лицата на паметта. – № 5, 5–12.

Поликаров, Азаря. Щях да постигна повече, ако се бях родил в друга страна. – № 5, 46–56.

Христова, Боряна. Работата е единственото спасение от старостта. – № 5, 30–38.

МИНАЛО

Кендерова, Стоянка. Официални турски документи за местонахождението на ръководителите на Илинденско-Преображенското въстание. – № 2, 29–36.

Муканова, Поли. Някои аспекти в тенденциите на четенето и читателите в българското общество (1878–1944). – № 3–4, 55–63.

БАЛКАНСКИТЕ ВОЙНИ

Балканска и Междусъюзническа война. Книги във фонда на НБКМ, 1912–2012 г. – № 3–4, 100–114.

ОТКЛИК

Димитрова, Златина. Две издания за Васил Левски. – № 2, 54–56.

Димчев, Александър. Ценен наръчник за библиотеките. – № 1, 34–40.

Ескенази, Жак. История на Университетската библиотека в София. – № 1, 41–42.

Муканова, Поли. Цената на свободата. – № 6, 51–52.

Поппетров, Николай. Българското управление във Вардарска Македония. – № 3–4, 92–94.

Саракинов, Георги. Авторско право. Договори. – № 1, 43.

НОВА КНИГА

Дойнов, Дойно. Дългоочаквано завръщане на един забравен възрожденец и духовник. – № 3–4, 64–65.

Иванов, Иван. Изповедникът на Левски поп Тодор Митов. – № 3–4, 66–80.

РЕПЛИКА

Ескенази, Жак. Биобиблиография за наш учен. – № 3–4, 95–96.

ЛЮБОПИТНО

Правдомитрова, Донка. Родови истории. – № 3–4, 99.

Такев, Лозан. За Христо-Ботевите страсти и още нещо... – № 1, 57.

Цветкова, Милена. Ноев ковчег за печатните книги. – № 1, 47–56.

Е-КНИГИ

Бойчева, Диана. 10 причини да издавате електронни книги. – № 3–4, 97–98.

КРЪГОЗОР

Вълкова-Дамова, Екатерина. Как да насърчим децата да четат? – № 3–4, 90–91.

Илиева, Стефка. Новите медии в образованието и в професионалното развитие на полските библиотекари. – № 3–4, 81–86.

Истинската сила на е-книгите. – № 1, 58–65.

Савова, Юлия. Някои съвременни тенденции в развитието на библиотеките. – № 3–4, 87–89.

НОВИ СПРАВОЧНИЦИ В НБКМ. – № 2, 60–63.

БИБЛИОГРАФСКИ СПРАВКИ. – № 1, 66–75; № 2, 58–59; № 3–4, 115–120; № 6, 59–60.

КАЛЕНДАР'2013. – № 6, 53–58.

ИМЕНЕН ПОКАЗАЛЕЦ НА АВТОРИТЕ

Ангелов, В. – № 5, 108–124.
Ангелов, Д. – № 5, 63–71.
Ангелов, Д. Г. – № 5, 72–85.
Ангелов, П. – № 5, 86–107.
Ангелова-Пенкова, Е. – № 1, 24–33.
Балевски, А. – № 5, 57–62.
Бенчева, Ц. – № 2, 52–53.
Бойчева, Д. – № 2, 40–41; № 3–4, 97–98.
Борисова, Т. – № 1, 44–46.
Василев, И. – № 5, 143–147.
Василева, Е. – № 3–4, 37.
Величков, П. – № 2, 40–41.
Вълкова-Дамова, Е. – № 3–4, 90–91.
Георгиев, Л. – № 3–4, 35–36.
Георгиева, А. – № 2, 27–28.
Гергова, А. – № 6, 5–21.
Денчев, С. – № 5, 20–29.
Димитрова, З. – № 2, 54–56.
Димитрова, М. – № 1, 14–23.
Димчев, А. – № 1, 34–40; № 2, 12–26.
Дипчикова, А. – № 3–4, 6–10.
Дойнов, Д. – № 3–4, 64–65.
Ескенази, Ж. – № 1, 41–42; № 3–4, 95–96.
Иванов, И. – № 3–4, 66–80.
Игнатов, С. – № 5, 13–19.
Илиева, С. – № 3–4, 81–86.

Илчев, И. – № 5, 39–45.
Йовчева, М. – № 1, 14–23.
Капитанова, М. – № 3–4, 21–26.
Каранфилов, Е. – № 5, 125–142.
Кендерова, С. – № 2, 29–36; № 6, 26–27.
Кауфман, Н. – № 5, 148–165, 166–176.
Кръстева, В. – № 3–4, 53–54.
Лазарова, Е. – № 5, 5–12.
Миладинова, Е. – № 3–4, 35–36.
Муканова, П. – № 3–4, 55–63; № 6, 51–52.
Недков, С. – № 3–4, 19–20.
Поликаров, А. – № 5, 46–56.
Попова, Е. – № 2, 5–11.
Поппетров, Н. – № 3–4, 92–94.
Правдомирова, Д. – № 1, 5–13; № 3–4, 41–52, 99.
Савова, Ю. – № 3–4, 87–89.
Саракинов, Г. – № 1, 43.
Стоилова, А. – № 3–4, 27–30.
Такев, Л. – № 1, 57.
Теохарадис, Й. – № 6, 27–38.
Терзиева, Н. – № 3–4, 13–18.
Тотоманова, А. – № 1, 24–33.
Хантова, С. – № 2, 37–38.
Христова, Б. – № 5, 30–38.
Христова-Шомова, Искра. – № 1, 14–23; № 6, 43–46.
Цветков, М. – № 3–4, 38–40.
Цветкова, Д. – № 3–4, 11–12.
Цветкова, М. – № 1, 47–56.
Чернокожева, Р. – № 6, 40–42.
Шклифова, Е. – № 2, 42–51.
Янакиева, Е. – № 6, 22–25.
Янакиева, Т. – № 6, 47–50.

ТАЛОН

ЗА АБОНАМЕНТ НА СПИСАНИЕ „БИБЛИОТЕКА“
НА НАЦИОНАЛНАТА БИБЛИОТЕКА
„СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“ ЗА 2013 г.

Име. Презиме. Фамилия

Фирма (библиотека)

ИЗПРАЩАЙТЕ АБОНАМЕНТА НА АДРЕС:

Пощенски код. Град (село). Област

Улица. бл. вх. ет.

ап. тел.

Заплащам сумата от. лева за:

	Бр. кн.	Ед. цена	6 м.	12 м.
☐ Сп. „Библиотека“	6	4,00 лв.	☐ 12 лв.	☐ 24 лв.

ЗА КОНТАКТИ И ИНФОРМАЦИЯ:

Юлияна Павлова – Административно-стопански отдел, тел. 9183 152,
e-mail: yu.pavlova@nationallibrary.bg

МОЖЕТЕ ДА ИЗПРАЩАТЕ ТАЛОНИТЕ НА АДРЕС:

1037 София, бул. „Васил Левски“ 88.
НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“
Административно-стопански отдел, Юлияна Павлова

По сметка:

IBAN сметка: BG20UNCR76303100112993, BIC код:
UNCRBGSF, Уникредит Булбанк,
Бизнес център София Батенберг, 1000 София.

С пощенски запис:

1037 София, бул. „Васил Левски“ 88.
НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“
Административно-стопански отдел, Верка Димова

**Прилагам към поръчката копие от платежния банков документ
или квитанция от изпратения пощенски запис.**